

ΕΙΟΣ Α'. ΤΕΥΧ. Ρ. ΕΝ ΜΥΤΙ ΑΗΝΗ 30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1880.

Ἄλλ' ἔστι χαλεπὸν λέγειν περὶ οὐτουῶν
μαθήματος, ὡς οὐ χρὴ μαθάνειν· πάντα
γὰρ ἐπίσασθαι ἀγαθὸν δοκεῖ εἶναι. Πλά-
των Λάχ. 182. Ε.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ.

ΔΙΑΤΙ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΙ ΔΥΟ ΑΡΧΑΙΑΙ ΓΛΩΣΣΑΙ
ΕΙΣ ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ.

Καθὼς εἰς τὸ περὶ ἀρχῆς τῆς πολιτείας, οὕτω καὶ εἰς τὸ
περὶ ἀρχῆς τῆς γλώσσης ἀκανθωδέστατον ζήτημα ὑ-
πῆρξεν ἀνέκαθεν καὶ ὑπάρχει εἰσέτι μεταξὺ τῶν σοφῶν ἡ
μεγίστη ἀσυμφωνία. Διὰ τὰ παραλείψω, ὅσα πεφροντισμέ-
νως πάνυ ἐφιλοσόφησαν Συσμίλχιοι, Ἑρδεραι, Οὐμβόλδοι,
Γρίμμιοι, Ρενάν, Μαξ-Μύλλερ καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων
λάμποντες ὡς ἀστέρες πρώτου μεγέθους εἰς τὸ γλωσσολο-
γικὸν στερέωμα, μόνον παρὰ ταῖς ἀρχαίαις Ἑλλησιν ἐπι-

κρατούσι περί τούτου τρεῖς γνώμαι διάφοροι. Διότι οἱ μὲν δογματίζουσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα, ἢ τὰ ὀνόματα εἶνε φύσεως νομοθετήματα, (1) οἱ δὲ, ὅτι ἡ ὀρθότης αὐτῶν εἶνε συνθήκη καὶ ὁμολογία, (2) τρίτοι δέ τινες, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν (3). Τῶν δύο τελευταίων γνωμῶν ἀπερρίπτοντες τὴν σήμερον οἱ διασημότεροι τῶν φιλολόγων τὴν μὲν ὡς μυθικήν, τὴν δὲ ὡς προϋποθέτουσαν τὴν γλῶσσαν πρὸ τῆς γλώσσης παραδέχονται τὴν πρώτην ὡς ὀρθοτέραν, ἂν καὶ δὲν ἀρνῶνται, ὅτι ἡ μὲν δύναμις καὶ χρεία τῆς γλώσσης εἶνε δεδεδμένα παρά τοῦ δημιουργοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ δὲ περαιτέρω ἀνάπτυξις αὐτῆς προσδιορίζεται κατὰ μέγα μέρος καὶ διὰ τῆς ὀνοματοθεσίας.

Ἄλλ' ἂν περί ἀρχῆς τῆς γλώσσης αἱ γνώμαι τῶν σοφῶν ἦνε διεσχισμέναι, περί τῆς ἀξίας ὅμως αὐτῆς συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους πληρέστατα, καὶ δὲν ὤκνησαν πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος νὰ πλέξωσιν αὐτῇ τὸν πρέποντα ἔπαινον. Καὶ τῶ ὄντι οἱ μὲν ὠνόμασαν αὐτὴν Δυναμικήν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου (4), οἱ δὲ θυγατέρα τοῦ λογικοῦ, ἄλλοι θήκη, εἰς ἣν βάλλεται τὸ ξίφος τοῦ πνεύματος, καὶ ἄλλοι νομισματοκοπεῖον, ἐν ᾧ ἐκτυπῶν καὶ χαράσσων τὰ αἰσθήματα καὶ διανοήματα αὐτοῦ ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως πλασθεὶς ἐπίγειος βασιλεὺς, βάλλει αὐτὰ εἰς κυκλοφορίαν παγκόσμιον (5).

Τὴν ἀξίαν ταύτην τῆς γλώσσης καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρος ὡς μέσου ἀγωγῆς θεωρουμένης ἐκτιμῶντες ἀρκούντως καὶ οἱ τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τῆς νεολαίας περί πολλοῦ ποιούμενοι ὤρισαν, ὥστε ὑπὲρ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ὅλου χρόνου τῆς ἐν ταῖς γυμνασίαις μόνον μαθητείας αὐτῶν νὰ δαπανᾶται εἰς τὴν τῶν γλωσσῶν σπουδὴν, ἧς ἄνευ, καὶ ἂν δὲν καταντήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὡς λέγει ὁ Ρωμαῖος Ὀράτιος, *mutum et turpe pecus* (6), ὑλι-

κὴ ὅμως καὶ εἰδικὴ παιδείους ἐν ταῖς σχολαίαις θέλει εἶσθαι ἐξάπαντος πρᾶγμα δύσκολον, διὰ νὰ μὴ εἶπω ἀδύνατον.

Ναί, ἤθελεν εἰπεῖ τις, οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν ἀξιολογότητά ταύτην τῆς γλώσσης· ἀλλὰ διὰ τί πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου δὲν σπουδάζεται ἡ μητρικὴ ἢ ἄλλη τις (ζῶσα ἢ ὁμιλουμένη ξένη γλῶσσα, ἀλλ' ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ Λατινικὴ, αἰτινες, ὡς ἀπὸ πολλῆς ἀποθανοῦσαι, φαίνεται τοῦλάχιστον, ὅτι δὲν κινουσι τόσον τῶν σπουδαζόντων τὸ διάφορον; (*intérêt*)—Τοὺς δισταγμοὺς τούτους θέλων νὰ διασκεδάσω, ἐξέλεξα ὡς ὑπόθεσιν τοῦ παρόντος ἄρθρου τὴν ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῆ ἔκθεσιν καὶ ἀπόδοσιν τῶν λόγων, δι' οὗς διδάσκονται οἱ δύο ἀρχαῖαι κλασσικαὶ γλῶσσαι εἰς τὰ γυμνάσια, ἐλπίζων, ἂν ὅχι ἄλλο, τοῦλάχιστον, ὅτι θέλω δυναθῆ δι' αὐτοῦ ν' ἀνάψω εἰς τῶν φιλοκάλων ἀναγνωστῶν τοῦ Πανδέκτου τὰς καρδίας σφοδρότερον τὸν πρὸς τὰ ἀνθρωπικὰ Γράμματα (*Humanités*) ἔρωτα. Ἐξαιτούμαι ὅμως τὴν συνήθη αὐτῶν ἐπιείκειαν, ἂν, ὡς σχεδίασμα ἀπλοῦν, δὲν ἀνταποκριθῆ κατὰ πάντα εἰς τὰς προσδοκίας των.

Ἐπειδὴ ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν εἰς τὰ γυμνάσια ἔχει διπλοῦν σκοπὸν, ἓνα μὲν νὰ οἰκειώσῃ τὸν μαθητὴν μετὰ τὴν καθόλου οὐσίαν πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, ἕτερον δὲ νὰ περιποιήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἔξιν τοῦ ἐκφράζεσθαι ὀρθῶς καὶ τεχνικῶς διὰ τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου (7), πρέπει ἀναγκαίως ν' ἀποδειχθῇ πρῶτον μὲν διατί ἡ Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης συμβάλλει κυρίως εἰς τὸ νὰ εἰσαγάγῃ τὸν μαθητὴν τοῦ γυμνασίου εἰς τὴν τῆς Φιλοσοφίας σπουδὴν· δεύτερον δὲ διατί πρὸ πάντων οἱ κλασσικοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων εἶνε ὄχι μόνον τὰ καταλιθότερα δι' αὐτὸν παραδείγματα πρὸς μίμησιν τεχνικῆς τῶν ἰδεῶν παραστάσεως, ἀλλὰ καὶ μέρος ὁλοκληρωτικῶν ἐμβέθδου καὶ ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν, ἀρχίζοντες ἀπὸ τοῦ πρώτου, τί γνωματεύουσι περί τούτου οἱ βαθύνους

Γερμανοί, τούς οποίους, όταν πρόκειται λόγος περί φιλολογικῶν καὶ μάλιστα τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Ῥωμαϊκὰ Γράμματα ἀφορώντων ζητημάτων, πρέπει ν' ἀκολουθῆ ἐκ ποδός, ὅστις δὲν θέλει νὰ πλανηθῆ εἰς τὰς δυσεξόδους καὶ πολυπλόκους καμπὰς τοῦ λαβυρίνθου τῆς ἀρχαιότητος.

Ἄν ὡς βάσις τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας ἐλαμβάνετο ἡ μητρικὴ γλῶσσα (δὲν λέγω τὴν Γαλλικὴν, Ἄγγλικὴν, ἢ ἄλλην τινὰ τῶν λαλουμένων ξένων γλωσσῶν· διότι αὗται ἔχουσι κυρίως σκοπὸν πρακτικὸν ὑπὸ τῆς ἐπιμιξίας ὑπαγορευόμενον), ἴσως ὁ μαθητὴς βλέπων τὸ ἀμέθοδον ταύτης τῆς μεθόδου, ἂν συνεχώρει αὐτὸ ἢ ἡλικία του, ἤθελεν ἐρωτήσῃ μετ' ἀπορίας, ἐπιλέγων τὸ τοῦ Κωμικοῦ «Ἄτὰρ τί ταῦθ', ἃ πάντες ἴσμεν, μανθάνω;»

Καὶ τῷ ὄντι ἡ μητρικὴ γλῶσσα, ὡς συμπεφυκυῖα μὲ τὸ πνεῦμα καὶ οὖσα τρόπον τινὰ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ μαθητοῦ, κεῖται πλησιέστατα εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη ἀντικείμενον σπουδαῖον διδασκαλίας. Ἐπρεπε λοιπὸν ἐξάπαντος νὰ ἐκλέξωσι πρὸς τοῦτο ξένην τινὰ γλῶσσαν, ἣτις δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι εἶνε ξένη καὶ ἀπέχει πολὺ ἀπ' αὐτοῦ, ἀπαιτεῖ διὰ νὰ ἐξέλθῃ, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς αὐτὴν ὁ μαθητὴς, καὶ νὰ προσοικειωθῆ ὄλον τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον αὕτη προσφέρει, πλειοτέραν σπουδὴν καὶ ἔντασιν τοῦ πνεύματος. «Ἡ ξένη γλῶσσα, ἀποφαίνεται ὀρθότατα ὡς πρὸς τοῦτο καὶ ὁ περικλεῆς Βόλφιος (8), σύρει καὶ προσηλόνει τὴν προσοχὴν ἰσχυρότερον, καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἡ μητρικὴ, δὲν εἶνε ἐρριζωμένη εἰς τὸ αἶσθημα, ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ὑπάγωμεν τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα κατ' εὐθείαν εἰς τὴν τοῦ λόγου διάκρυσιν».

Δὲν ἔπεται ὁμως ἐκ τούτου ὡς λογικὸν συμπέρασμα, ὅτι πρέπει νὰ παραμεληθῆ παντάπασιν ἡ μητρικὴ γλῶσσα. Τούναντίον μάλιστα ἡ ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων ἀμεσος αὐτῆς γνώσις προϋποτίθεται, ὡς ἡ βάσις ἐκεῖνη, ἐπὶ τῆς ὁποίας θέλο-

μεν ἐποικοδομεῖ καὶ ἀναφέρεσθαι πάντοτε, ὡς ὁ πῆχυς ἐκεῖνος, δι' οὗ θέλομεν μετρεῖ ὅποιανδήποτε ξένην γλῶσσαν. Ἡ Γραμματικὴ λοιπὸν τῆς μητρικῆς γλώσσῃς, ἂν καὶ ἦνέ τι δεύτερον λόγου, συντελεῖ ὁμως τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ κάμῃ καρποφορώτεραν τὴν κυρίως γραμματικὴν διδασκαλίαν διὰ τῆς πρὸς τὴν μητρικὴν συγκρίσεως τῆς ξένης γλώσσῃς, ἣς ἄνευ εἶνε τῶν ἀδυνάτων ὁ μαθητὴς νὰ λάβῃ εὐκρινῆ ἰδέαν τῶν σχέσεων τῶν λέξεων καὶ προτάσεων πρὸς ἀλλήλας καὶ τῶν δι' αὐτῶν παριστανόμενων ἐννοιῶν καὶ κρίσεων.

Ὅτι δὲ πρὸς γυμνασίαν τῶν ἐξ ἀντικειμένου καὶ ἐξ ὑπομείου κατηγοριῶν, ὧν τέλος ἔσχατον εἶνε τὸ ὀρθῶς συλλογίζεσθαι, ἐκλέγουσι τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν, ὁ λόγος τούτου, ὑπάρχει νῦν μὲν εἰς τὴν τελειότητα τῆς Γραμματικῆς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, νῦν δὲ εἰς τὸ ὅτι εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, διὰ νὰ λάβῃ ὁ μαθητὴς καθολικὴν τινὰ καὶ ἐπιστημονικὴν παιδείαν, νὰ μυηθῆ πρῶτον εἰς τὴν ἀρχαιότητα, τὴν κοιτίδα πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης. Διὰ νὰ βεβαιωθῆ τις περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πρώτου, ἄς ἀνοίξῃ τὴν τυχοῦσαν Γραμματικὴν μιᾶς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν καὶ θέλει πεισθῆ περὶ τῆς πτωχείας καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὰ γένη, πτώσεις, καὶ ἀριθμοὺς καὶ τοῦ ῥήματος, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐγκλίσεις, χρόνους καὶ τὰ παρόμοια. Ἦσον πλουσία ἐξ ἐναντίας εἶνε ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ ἐν μέρει ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ὡς πρὸς τοῦτο! Καὶ αἱ λεπτότεραι διαφοραὶ ἢ χρωματισμοὶ τῶν σχέσεων τῶν ἐννοιῶν αἰσθητοποιοῦνται εἰς αὐτὰς διὰ τινος χωριστοῦ τρόπου (τύπου) ἢ δευτερευούσης κατηγορίας, διὰ τὴν κατ' εἶδος βέβαια τελειότητα καὶ τὸν πλαστικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, συνεχόμενον στενωῶς καὶ πηγάζοντα ἐκ τῆς ἀρχῆς (principe) τῶν παλαιῶν, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκπνευμάτισιν τρόπον τινὰ τοῦ αἰσθητοῦ, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπόβλητον παρ' αὐτοῖς,

ἀλλὰ καὶ μένον ἐχρησίμευσεν ὡς εἰκὼν καὶ ἔκφρασις τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑπὲρ αἰσθησίν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τοῦ λογικοῦ στοιχείου τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν.

Ἄλλὰ δικτὶ, ἤθελεν ἐρωτήσῃ τις, διὰ νὰ ἦνε ὁ λόγος εὐπάρυφος καὶ πιστὴ τῆς ἰδέας ἔκφρασις, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ῥητορικὸν αὐτῆς στοιχεῖον, ἢ δὲ διδασκαλίαν ἐπιστημονικὴν καὶ εὐμέθοδος, πρέπει νὰ σπουδάσῃ ὁ μαθητὴς δύο ἀρχαίας γλώσσας; Δὲν ἤσκουν ἄρα πρὸς τοῦτο τὰ πρωτότυπα τῶν ἐνδόξων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μιᾶς τούτων τῶν δύο;—Εἰς τὴν ἐνστασιν ταύτην, φαινομένην τοῦλάχιστον ἔλλογον, ἀντιτάσσει ὁ σοφὸς καθηγητὴς Δειγχάρδος (Deinhardt) (9) τὸν ἐξῆς ἰσχυρὸν λόγον, ὅτι καὶ εἰς τοὺς λεγομένους μέσους αἰῶνας καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους πᾶσα ἐπιστημονικὴ παιδεία ἤρθετο, ὡς ἀπὸ πηγῆς τινος πολυχεύμενος, ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων καὶ ὅτι, ἐνόσφ ἢ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν ἤκμαζεν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης ἐσελάγιζε λαμπρότερον καὶ καθαρότερον· ἐνῶ παραμελουμένης ἐκείνης περιεκαλύπτετο συσκοταζομένη καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὰ πυκνὰ τῆς μυστικοφροσύνης νέφη. Τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι καθὼς κατ' ἀρχὰς ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐχρησίμευσεν ὡς ὄργανον τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ, οὕτως ἔπειτα ἔδωκε καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας καθόλου νέαν δύναμιν καὶ ζῶν ἢ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν Γραμμάτων ἀναγέννησις.

Ἄλλα ταῦτα, εἶνε ὁμολογούμενα τὴν σήμερον, ὡς ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἐπιμαρτυρούμενα καὶ ὁμῶς δυνατόν νὰ μὴ φαίνωνται τοσοῦτον πειστικὰ εἰς Πυρρῶνιστὰς τινὰς ζητούντας ἐν τοῖς τοιούτοις λόγοις ἐσωτερικὰς ἐξ αὐτῆς τῆς εὐσείας τοῦ πράγματος πηγάζοντας. Ἄλλὰ καὶ τούτους ἔχουσι προχείρους οἱ φιλέλληνες καὶ φιλορῶμαιοι Γερμανοί, λαμβάνοντες αὐτοὺς τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν παλαιῶν, τὸ δὲ

ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς καθόλου διδασκαλίας καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα αὐτῶν σχέσεως.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου δογματίζουσιν. Ἡ ἰδέα τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐπραγματοποιήθη εἰς δύο ἔθνη, τοὺς Ἑλλήνας καὶ Ῥωμαίους. Διότι εἶνε μὲν ἀληθὲς, ὅτι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ ἀποτελοῦσι τὰ δύο συστατικὰ μέρη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔλου, ἀλλὰ σχηματίζουσι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀντίθεσιν τινα. Οἱ Ἕλληνες, ὡς ἐστραμμένοι μᾶλλον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἢ τὴν γνῶσιν, εἶνε θεωρητικόν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, ὡς ἔχοντες μᾶλλον τάσιν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, εἶνε πρακτικὸν ἔθνος. Οἱ πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν πρὸ πάντων τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας καὶ καλὰς τέχνας, οἱ δὲ δευτέραι προήγαγον κυρίως τὴν Ῥητορικὴν, Νομικὴν καὶ καθόλου τὰς πρακτικὰς λεγομένας ἐπιστήμας. Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ Πολιτεία ἔχει κατὰ τοσοῦτον μόνον σημασίαν, καθ' ὅσον συνεισέφερεν εἰς ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης, παρὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις, εἴτινες ὑπῆρξαν αἰετοτε μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων ὡς πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, αὕτη ἀπερρόφα καὶ κατέπινε, οὕτως εἶπεῖν, πάντα τ' ἄλλα συμφέροντα καὶ ὡς τὸ ὑψιστον καὶ ἦτο καὶ ἐλέγετο παρ' αὐτοῖς τὸ ν' ἀντιπροσωπεύῃ ὁ πολίτης ἀξίως καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὴν μεγαλόδοξον καὶ κοσμοκράτορα Ῥώμην. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν ἐνδόξων ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἐπίσης ἀναγκαία ὡς καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων. Διὰ τῶν πρώτων ἀναπτύσσεται τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα τοῦ μαθητοῦ καὶ ρυθμίζεται καὶ μορφύεται εἰς αὐτὸν ἢ τοῦ καλοῦ αἰσθησις, ἀλλὰ τὸ σκοπίμως λέγειν καὶ πράττειν, τὴν ἰσχύϊν τοῦ λόγου καὶ τῆς πράξεως, δύναται νὰ προσοικειωθῇ ὁ μαθητὴς μόνον διὰ τῆς ἐπιμελοῦς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ δευτέρον, ἐπειδὴ σιωπὸς τοῦ Γυμνα-

σίου καθόλου εἶνε ἡ διέγερσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος πᾶσα δὲ διδασκαλία, διὰ τὴν ἦνε μεθοδική, πρέπει ἀρχομένη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ προβαίνη εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἢ ἐκ τοῦ πραγματικοῦ καὶ ἐξ ἀντικειμένου πρὸς τὸ ἰδεωδες καὶ ἐξ ὑποκειμένου, εἰ ἐγκεκριμένοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων (καθὼς καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν) εὐμειροῦντες τοῦ πρώτου τῶν χαρακτήρων τούτων, δύνανται τῷ ὄντι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἡ γέφυρα, δι' ἧς θέλει μεταβῆ ὁ μαθητὴς ἐκ τῆς ἐποπτευτῆς ἐπιστήμης τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν νεωτέρων Χριστιανικῶν ἐθνῶν, οὔσαν ἀναμιφιδόλως πολὺ βαθυτέραν καὶ δυσνοητοτέραν. Καθὼς λοιπὸν σπουδάζονται εἰς τὰ γυμνάσια αἱ κατηγορίαι ὄχι καθαραι, ἀλλ' εἰς τὴν ὕλην τῆς γλώσσης, οὕτως αἱ ἰδέαι τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πρέπει νὰ σπουδάζωνται εἰς αὐτὰ ὄχι ἀφηρημένως, ἀλλ' εἰς τὴν ἐξ ἀντικειμένου καὶ σχεδὸν εἰς τὴν αἴσθησιν ὑποπίπτουσαν μορφήν τῶν τεχνικῶν καὶ διανοητικῶν προϊόντων τῶν ἀρχαίων. Ταύτην τὴν ὁδὸν, κατὰ τὴν ἀψευδῆ μαρτυρίαν τῆς ἱστορίας, ἐβάδισεν ἀνέκαθεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὅλης ἡ ἀνθρωπότητος καὶ ταύτην πρέπει νὰ βαδίσῃ καὶ ὁ κατὰ μέρος ἄνθρωπος, ἂν δὲν θέλῃ νὰ βυθισθῇ εἰς τὸ χάος τῆς ἀμεθοδίας καὶ ἀνεπιστημοσύνης. Αἱ ἀρχαῖ τῶν ἐπιστημῶν πάντοτε εἶνε καταληπτότεραι παρὰ ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν, ἥτις ὡς ἱσταμένη πολὺ ὑψηλότερα, εἶνε διὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον δυσέφικτος εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ πρωτοπεύρου καὶ μόλις πατήσαντος τῆς ἐπιστήμης τὸ πρόναον.

Οὗτοι εἶνε, φίλοι ἀναγνώσταί, εἰ κυριωδέστεροι λόγοι, δι' οὓς διδάσκονται αἱ δύο ἀρχαῖαι κλασσικαὶ γλῶσσαι εἰς τὰ γυμνάσια καὶ ἤθελον δάσαι πέρας εἰς τὸ παρόν: *χ* *δί* *α* *σ* *μ* *α*, ἂν δὲν ἐστοχαζόμεν ἐπὶ νάγκης νὰ προσθέσω ἐν τέλει αὐτοῦ περὶ τῆς ἠθοποιῶν δυνάμεως μιᾶς αὐτῶν: τῆς Ἑλληνικῆς γινώμην ἄνδρὸς τὰ μάλιστα ἐπιδράσαντες διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ εἰς τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους: τοῦ

ἄοιδίμου λέγω Κοραῆ. «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀποφαίνεται οὗτος, σιμὰ τῶν πολλῶν ἄλλων προτερημάτων, ἔχει κάποιαν ἐξαιρετικὴν γοητείαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον μαλακύνει τὰ ἦθη τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τὰ κάμνει σεμνότερα καὶ σωφρονέστερα. Εἶνε πρᾶγμα σπάνιον, ἐπάγει ὁ ἐνάρετος ἀνὴρ, νὰ καταδουλιωθῇ εἰς τὰς σωματικὰς ἡδονάς, ὡς ἀνδράποδον, ὅστις ἔφθασε μίαν φορὰν νὰ πῖη εἰς κόρον τὸ ποτήριον τῆς μαγίσσης ταύτης τῶν Ἑλλήνων γλώσσης» (10).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΝΩΤΕΡΩ ΑΡΘΡΟΝ.

- (1) Ἰπποκράτης καὶ Πλάτων Κρατύλ. σελ. 383.—(2) Πλάτ. ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 384.—(3) Πλάτ. ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 425.—(4) Novalis. ἴδε Boeckh Encyclop. der philolog. Wissenschaften. σελ. 725.—(5) Krug Handwoerterb. d. philos. Wissenschaften, τόμος Γ' σελ. 843, καὶ Ε' σελ. 317.—(6) Sermon. 4, 3.—(7) Deinhardt d. gymnasialunterricht. σελ. 56—90 καὶ Thaulow d. Gymnasialpaedagogik σελ. 81 §. 205.—(8) Wolf Museum d. Alterthumswissenschaft σελ. 103.—(9) ἐνθ' ἀνωτέρω.—(10) ἴδε Συλλογ. προλεγομ. σελ. 38.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ κ. λ. π.

(Συνέχεια ἴδ. σελ. 342.)

Περὶ Γάμου παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς τῆς Ἑφη. Μον.

Ὁ ἀνὴρ ἐξασκεῖ μόνον δικαίωμα φυσικόν, ἂν μείνη ἄγαμος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκ τοῦ γάμου γεννῶνται πολῖται, καὶ ἡ πολιτεία εἶνε τόσῳ ἰσχυροτέρα, ὅσῳ περισσότερος εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν, διὰ τοῦτο ὑπῆρξαν νομοθέται καὶ Πολιτικοὶ, οἵτινες ἐτιμῶρουν τοὺς ἀνδρας, ὅσοι ἔμενον ἄγαμοι. Κατανάγκασις τοιοῦτου εἶδους ἀπαντᾶται πρὸ πάντων εἰς τὰς δημοκρατικὰς πολιτείας, αἵτινες, ὡς νομίζουσιν, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ θυσιάσωσι τὴν θέλησιν τοῦ κατὰ μέρος ἀνθρώπου εἰς τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν. Ἦσαν τῆς γνώμης, ὅτι ἡ παντελής ἐγκατάλειψις, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶσιν οἱ ἄγαμοι, δὲν εἶνε ἀρκετὴ ποινὴ δι' αὐτούς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσαν εἰς αὐτὴν ἀτιμίαν καὶ σωματικὰς ποινάς. Οἱ Μωσαϊκοὶ νόμοι ἀπέβαλλον τοὺς ἀγάμους ἀπὸ τὴν Ἰσραηλιτικὴν κοινότητα, καὶ ὁ Λυκοῦργος ἀπέκλειεν αὐτοὺς ἀφ' ὅλα τὰ δημόσια ἀξιώματα καὶ δὲν ἔδιδε κἂν εἰς αὐτούς θέσιν εἰς τὸ θέατρον. Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λακεδαιμόνα εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ φέρωσι τοὺς μισογάμους κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἔαρος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἥρας καὶ ἐκεῖ ὄχι μόνον νὰ τοὺς καταφορτόνωσι μὲ ὄνειδη, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς μαστιγόνωσιν ἐνώπιον τοῦ ἀγάλματος ταύτης τῆς Θεᾶς· ἔπειτα δὲ ἐβίαζον αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος νὰ περιφέρωνται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ ψάλλωσι καθ' ἑαυτῶν στυρικὰ ἄσματα. Οἱ Ῥωμαῖοι, αἵτινες ἔμειναν ἄγαμοι, δὲν ἐσυγχωρεῖτο νὰ κάμωσι διαθήκην, οὔτε νὰ δώσωσι μαρτυρίαν· καὶ ἂν τοιοῦτος ἐνεφανίζετο ἐνώπιον δημοσίας ἀρχῆς, ἡ πρώτη ἐρώτησις, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνον πρὸς αὐτὸν, ἦτο

ἔχι πῶς ὠνομάζετο, ἀλλ' ἂν ἔχη γυναῖκα. Ὅτε οἱ Τιμηταὶ ἔμαθον, ὅτι ὁ πληθυσμὸς ὠλιγόστους καὶ συνοικέσια συνεδρόντο μόνον ἀπὸ συμφέρον, ὑπεχρέωσαν τοὺς πολίτας νὰ ὀρκισθῶσιν, ὅτι τοῦ λοιποῦ θέλουσι νυμφεύεσθαι, διὰ νὰ προσφέρωσι πολίτας εἰς τὴν πολιτείαν. Οὗτος ὁ ὄρκος ἐπέφερον ἐνδοισμούς τῆς συνειδήσεως καὶ διαζύγια. Ὅθεν ὁ Κορβίλιος Ῥούγιος ἀπέλυσε τὴν γυναῖκά του, τὴν ὁποίαν ἐκθύμως ἠγάπα, διότι ἦτο ἄγονος.

Ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἀκαταπαύστους πολέμους ἐθανατόνοντο πλῆθος ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο ὑπῆρχε πάντοτε ἔλλειψις στρατιωτῶν. Ἡ προθυμία τῶν ὑπὸ φιλοπατρίας διεγειρομένων πολιτῶν δὲν ἤρκει νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς στρατούς καὶ διὰ τοῦτο ἐπινόησαν ἔκτακτα μέτρα πρὸς ἐνθάρρυνσιν. Ὑπανδρὸι γυναῖκες, αἵτινες εἶχον τρία τέκνα, καὶ ἀπελεύθεροι, αἵτινες εἶχον τέσσαρα, ἦσαν ἐλεύθεραι τῆς κηδεμονίας, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν ἀρχαίαν νομοθεσίαν ὑπέκειντο. Τὰς ὑπᾶνδρους, αἵτινες ἦσαν μητέρες τέκνων, ἐνεταφίαζον μὲ λαμπρὰ τιμητικὰ φορέματα, ἐνῶ τὰς ἀγόνους γυναῖκας ἢ τὰς ἀγάμους ἔθαπτον μὲ μεγίστην ἀπλότητα. Ὑπῆρξεν ἐποχὴ εἰς τὴν Ῥώμην, καθ' ἣν ἐβίαζον τὰς χηρευσάστας νὰ ὑπανδρευθῶσι πάλιν καὶ ὁ Καίσαρ ἀπηγόρευσεν εἰς τὰς γυναῖκας, αἵτινες ἦσαν ἡλικίας κατωτέρας τῶν 45 ἐτῶν, καὶ αἵτινες δὲν εἶχον οὔτε ἀνδρας οὔτε τέκνα, νὰ φορῶσι κοσμήματα καὶ νὰ μεταχειρίζωνται φορεῖα· «ἐξαίρετος τρόπος, λέγει ὁ Μοντεσκιώζ, διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τις τὴν ἀγαμίαν διὰ τῆς ματαιότητος».

Ὁ τρόπος, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο οἱ Ἴσπανοὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν εἶνε πολὺ ἀξιοκατακριτώτερος. Διὰ νὰ αὐξήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν φορολογουμένων, ἐξέδωκαν νόμον, καθ' ὃν ἔπρεπεν πᾶς Ἰνδιάνος τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του νὰ νυμφεύηται. Ὑπῆρξε μάλιστα βασιλεύς τις τῆς Δανιμαρκίας, ὅστις διὰ ν' αὐξήτῃ πάλιν τὸν πληθυσμὸν μιᾶς ἐπαρχίας του, συνεχώρησεν εἰς τὰ κοράσια νὰ ἔχωσιν

ἔτι πλείστα νόθα, ἐνῶ παρά τισι τῶν ἐθνῶν τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς ὄλαι αἱ γυναῖκες, αἵτινες εἰς μίαν τινὰ ἡλικίαν ἐδειχνον σημεῖα τῆς ἀγονίας, ἐθανατόνοντο· διότι ἦσαν ἀνωφελεῖς εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀνάξια νὰ ζῶσιν.

Ἐν τούτοις τὰ γένη δὲν ἐπολλαπλασιάζοντο ταχέως· διότι ἠθέλησαν τρόπον τινὰ νὰ βιάσῃσι τὴν φύσιν καὶ ἐφευρόν τὰ περιεργότατα μέσα, διὰ νὰ καλύψωσι τὴν γῆν μὲ νέα θύματα. Οἱ Περουανοὶ, οἵτινες ἐνυμφεύοντο, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἐν ὀλόκληρον ἔτος ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ εἰς τῶν βασιλέων τῆς Περσίας ἔθεσε βραβεῖα δι' ἐνείνους, οἵτινες ἠθελον γεννήσῃ εἰς ἓν ἔτος περισσότερα τέκνα. Ὅστις εἶχε πολλὰ τέκνα, ἐλάμβανε τὰς αὐτὰς ἐνδείξεις τῆς τιμῆς, τὰς ἐπιορίας καὶ ὁ εἰς τὸν πόλεμον εὐδοκίμησας. Ἐπεζήτησαμεν μάλιστα εἰς μίαν ὁμοίαν διανομὴν βραβείων ἐν πολιτείᾳ χριστιανικῇ καὶ Γερμανικῇ, τῆς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις ἀντήμειβεν τοὺς πατέρας, οἵτινες ἠθελον γεννήσῃ ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον ἐπτὰ υἱοῦς. Ὅτε Φίλιππος ὁ βασιλεὺς τῆς Μικεδονίης ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ῥωμαίων, διὰ νὰ μὴ τὸν λείψωσι στρατιῶται, ὅλοι οἱ πρὸς ἠθὴν ὀρμῶντες ἔπρεπε νὰ νυμφευθῶσι καὶ ὁ Τιμητῆς Μέτελλος συνεβούλευσε τοὺς Ῥωμαίους μὲ τὰς ζωηροτάτας ἐκφράσεις μιᾶς πρὸς τὸν λαὸν γενομένης προσλαλιᾶς νὰ γεννῶσιν ἄνδρας.

Ἐὰν ἦνε ὠφέλιμον εἰς τὴν πολιτείαν τὸ νὰ ἔχη πολλοὺς πολίτας, ἐνδιαφέρεται ὅμως αὕτη οὐσιωδῶς ἐπίσης, διὰ νὰ ἦνε οὗτοι εὐρωστοὶ καὶ εὐμορφοὶ ὄροι, ὅστις ἐπήνεγκε τὴν ἀνάμιξιν τῶν φυλῶν. Αἱ γυναῖκες εἶνε ἐνίοτε ἄγονοι μὲ ἓνα ἄνδρα, μὲ ἄλλον ὅμως ὄχι· καὶ ἐπειδὴ ἡ πολιτεία φροντίζει μόνον περὶ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀποβλέπει μόνον εἰς αὐτόν, κατεπάτησαν πολλάκις μὲ τοὺς πόδας καὶ αἰδῶ καὶ τιμῆν. Ὁ Λυκούργος συνεχώρησεν εἰς τὴν Σπάρτην νὰ ζῶσιν μὲ εὐρωστον ἄνδρα αἱ Σπαρτιάτιδες, ὅταν ὁ σύζυγός των ἦτο ἀνίκανος. Ὁ Νουμάς ἐξέδωκε νόμον, καθ' ὃν Ῥω-

μαῖός τις ἠδύνατο νὰ δανείσῃ τὴν σύζυγόν του εἰς ἓνα ἄλλον, ἂν καὶ ἐγέννησε τέκνα ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' ἐπεφυλάττετο τὴν προτέραν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν, καὶ ἠδύνατο νὰ τὴν λάβῃ ὀπίσω πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ἢ διὰ νὰ τὴν δανείσῃ εἰς ἓνα τρίτον. Εἰς τὴν Κρήτην ἐξέλεγον αἱ ἀρχαὶ τοὺς εὐειδεστῆτους νέους καὶ ἐνύμφευον αὐτοὺς μὲ κοράσια ἐπίσης εὐειδέστατα, διὰ νὰ γεννηθῶσιν ἐκ τῆς συζύξεως αὐτῶν μεγαλόσωμοι καὶ ἰσχυροὶ ἄνδρες, ἱκανοὶ νὰ φέρωσι τιμὴν εἰς τὸ ἔθνος καὶ νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτό.

Ὁ ἀνὴρ θέλει νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν του καὶ πέραν τοῦ τάφου, καὶ ἐκ τούτου πηγάζει φυσικῶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ γυνὴ ἀνήκει εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ ὅταν οὗτος μεταβῇ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Ὑπάρχουσι τῷ ὄντι ἔθνη, τὰ ὁποῖα καταδικάζουσι τὰς γυναῖκας νὰ πενθῶσιν αἰωνίως τοὺς ἄνδρας των, ἐνῶ ἄλλα ἐπιτρέπουσι δεύτερον γάμον μόνον ἐπὶ τοῖς σκληροτάτοις ὄροις. Οὕτω πρέπει ἡ Ὀττεντόττη ν' ἀποκόψῃ τὸν πρῶτον ἀρμόν τοῦ μικροῦ δακτύλου τῆς, καὶ τῶν ἄλλων δακτύλων ὅλων ἐπίσης, ἂν χηρεύσῃ πᾶλλάκις καὶ ζητήσῃ πάλιν νὰ ὑπανδρευθῇ.

Μεταξὺ τῶν Τελουγῶν καὶ ἄλλων ἐθνῶν τῆς ἐμπροσθίου Ἰνδικῆς συνέβη συχνάκις νὰ στείλωσιν αἱ γυναῖκες πρόωρα εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν τοὺς ἄνδρας των διὰ φαρμακεύσεως, ὅπως ἐπιδοθῶσιν ὅλως διόλου εἰς τὴν παραλυσίαν καὶ ἀσέλγειαν. Ἐξέδωκαν λοιπὸν ἐναντίον τοῦ γενικευθέντος τούτου κακουργήματος αὐστηροὺς νόμους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει καὶ ἐκεῖνος, καθ' ὃν πρέπει νὰ καταδικάζεται ἡ χήρα μὲ τὸ πτώμα τοῦ ἀνδρός τῆς εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον. Ἐὰν δὲν στέρξῃ εἰς τοῦτο, πρέπει νὰ μένῃ διὰ βίου ἀκατακλειστος εἰς τὴν πατρικὴν τῆς οἰκίαν καὶ ἐπιβάλλονται αὐτῇ αἱ βαρύτεραι ἐργασίαι, αἵτινες γίνονται τόσον ὀχληραὶ, ὥστε αἱ πλείσται ζητῶσιν εἰς τὴν φυγὴν τὴν σωτηρίαν των. Ἐὰν δὲ συλληφθῶσιν, καταδικάζονται πάλιν εἰς τὸν

διὰ φαρμάκου θάνατον. Αἱ γινώμαι περὶ τῆς σχέσεως τῶν χρηρῶν ὑπῆρξαν κατὰ χρόνους καὶ τόπους πολλὰ διάφοροι. Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἐθεώρει ἄλλοτε τὸν δεύτερον γάμον ὡς παράνομον, ἀνείχεται ὅμως αὐτόν. Ὅστις ἐνυμφεύετο δευτέραν φοράν, κατεδικάζετο εἰς δημοσίαν μετάνοιαν, ἣτις διήρκει ἐν τῇ δύο ἔτη· καὶ ὅστις ἐνυμφεύετο τὸ τρίτον, ἢ ποινὴ δι' αὐτόν ἐτριπλασιάζετο καὶ ἐτετραπλασιάζετο. Ἡ ἐν Σαραγόσα σύνοδος ἀπηγόρευσε τῷ 692 μ. Χ. εἰς τὰς βρασιλίσσας νὰ ὑπανδρεύωνται δευτέραν φοράν καὶ εἰς τοὺς ἡγεμόνας νὰ λαμβάνωσιν αὐτὰς εἰς γυναῖκας.

Ἄλλαχού τότε μόνον συνεχωρεῖτο εἰς τὰς χήρας νὰ λάβωσι δεύτερον ἄνδρα, ἀφοῦ πολὺν καιρὸν εἶχον πενήσει τὸν πρῶτον. Ἡ Ἀζιτέκη ἔπρεπε δεκατρεῖς μῆνας κατὰ συνέχειαν νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνδρός τῆς τροφᾶς, νὰ ἐκθάπτῃ τὰ ὀστά του, ν' ἀποπλύνῃ αὐτὰ ἐπιμελῶς, καὶ νὰ περιφέρῃ αὐτὰ τόσον καιρὸν, ὅσον ὁ νεκρὸς ἔμενε τεθαμμένος. Ἐθετεν ἔπειτα αὐτὰ ἐπὶ τὴν ὄροφὴν τῆς καλύβης τῆς καὶ οὕτως ἐπετρέπετο εἰς αὐτὴν νὰ λάβῃ νέον ἄνδρα Συχνάκις ὑποχρεοῦσιν τὰς χήρας νὰ ἐνδύωνται ἰδιαιτέρον ἔνδυμα καὶ παρὰ τοῖς Κιρκασίοις πρέπει αὐταὶ νὰ φέρωσιν εἰς τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς των βοῶς κύστιν. Ἡδυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἀκόμη περισσοτέρας τῶν περιέργων τούτων συνηθειῶν ὡς πρὸς τὴν τάξιν τῶν χρηρῶν, ἀλλὰ πρέπει νὰ πύσωμεν ἐνταῦθα, διὰ νὰ προσθέσωμεν ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς συνηθείας, καθ' ἣν καὶ ἀποθνήσκοντες οἱ νεκροὶ νυμφεύονται.

Αὕτη ἡ συνηθεια ἀπαντᾶται ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ παλαιὸι Πέρσαι εἶχον τὴν πεποιθήσιν, ὅτι οἱ ἔγγαμοι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν εἶνε μακάριοι, καὶ αὕτη ἡ πεποιθήσις ἔκκεν αὐτοὺς νὰ μισθῶσι διὰ τοὺς ἀποθνόντας αἰδράς γυναῖκας. Τοῦτο δ' ἐγένετο ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν. Παρὰ τισὶ Μογγόλοις εἶνε εἰς

χρησίν αὕτη ἡ συνηθεια· ἐπίσης παρὰ τοῖς Σίναις εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σανσί, ὅπου νέον καὶ νέαν, αἰτινες ἦσαν προσδιωρισμένοι ὁ εἰς διὰ τὸν ἄλλον, νυμφεύουσιν εἰς τὴν νεκροφόρον λάρνακα, ἂν κατὰ τύχην συγχρόνως τελευτήσωσιν.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ.

Γ.

ΕΥΘΥΦΡΩΝ Ἡ ΠΕΡΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.

(Συνέχεια ἴδ. σελ. 348.)

Εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀντικειμένων τῆς πραγματογνωσίας εἰσέρχεται ἀπὸ τοῦ β'. σχολικοῦ ἔτους, ἀφοῦ ἤδη οἱ παῖδες μάθωσιν ὀπωσδήποτε νὰ ἀναγινώσκωσιν, αὕτη ἡ γλώσσα, ἢτοι τὰ ἀναγνωστικὰ τεμάχια τοῦ ἀναγνωσματορίου. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἄρα τῆς γλώσσης ἡ β'. βαθμὶς εἶναι ἡ βαθμὶς τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου. Τὸ βιβλίον τοῦτο ὀφείλει νὰ ἦναι διὰ τοὺς παῖδας ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς γραπτῆς γλώσσης, τὸ κέντρον καὶ ἡ ἀφετηρία πάσης γλωσσικῆς διδασκαλίας· γίνεται δ' ἐν αὐτῷ διπλῆ τις ἐργασία ἡ ἐξῆς: α. ὀφείλουσιν οἱ παῖδες νὰ λαμβάνωσι ἀκριβῆ τινα κατανόησιν τοῦ ἀναγινωσκομένου ὑποδείγματος, καὶ δὴ ἀρμόζουσαν εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. β. ὀφείλουσι διὰ τῆς ἀσκήσεως νὰ μάθωσι νὰ ἀποδίδωσι τὸ γλωσσικῶς ἀποκτηθέν. Δύο τινὰ λοιπὸν ὀφείλονται ἐνταῦθα, ἡ κατάληψις τοῦ ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου καὶ ἡ παράστασις αὐτοῦ.

Ἡ κατάληψις εἶναι ἢ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος. Ἄμεσος εἶναι, ὅταν ὁ μαθητὴς κατανοῇ τὸ περιεχόμενον δι' ἰδίας τινὸς σιωπηλῆς ἢ μεγαλοφώνου ἀναγνώσεως, ἢ διὰ τῆς ὑπαναγνώσεως καὶ ὁδηγίας τοῦ διδασκάλου. Προϋπονοεῖται συνήθως ἐνταῦθα ἀπὸ μέρους μὲν τοῦ διδασκάλου προαφήγησις τῆς ἢ προϋπανάγνωσις τοῦ τεμαχίου, ἀπὸ μέρους δὲ τοῦ μαθητοῦ προσεκτικὴ μὲν ἀκρόασις τῆς ἀφηγήσεως ἐκείνης, σιωπηλὴ δὲ τῆς προπρασκευῆς (προμελέτης) τοῦ ἀναγνωστέου ἐν τε τῇ σχολῇ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ. Ἡ προαφήγησις προτιμητέα πάντοτε, διότι ἐν αὐτῇ ὁ διδάσκαλος ἀναλύει τὰς δυσκολωτέρας ἐκφράσεις, καὶ φέρει τὸ ἀνάγνωσμα εἰς εὐνοητότερόν τινα τύπον. Οἴκοθεν ὁμοίως ἐννοεῖται ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν δύσκολα τεμάχια πρὸς τὴν ἄμεσον κατανόησιν. Τὸ δεῦτερον εἶδος τῆς καταλήψεως εἶναι τὸ ἔμμεσον. Διὰ ταύτης τὸ ἀναγνωστικὸν τεμάχιον ἀναλύεται εἰς εἶδος τι διαλόγου ἐρμηνευτικοῦ μὲν καὶ ἐπεξηγηματικοῦ τοῦ περιεχομένου, ἀναπτύσσοντος δὲ θαυμασίως τὴν διανοητικὴν δύναμιν τοῦ παιδός. Καὶ πρῶτον εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐνταῦθα προδιασαφήνις τῆς τοῦ ὅλου καὶ τῶν ἐπὶ μέρους. Τὰ κυριώτερα μέρη πρέπει νὰ ἐξαίρωνται, τόσον τὰ κέντρα τῶν ἐννοιῶν, ὅσον καὶ οἱ σπουδαιότεροι γλωσσικοὶ τύποι, ἐπίσης ἢ συνεχῆς τῆς τοῦ ὅλου μετὰ τῶν κυριωτέρων μερῶν νὰ καταδεικνύεται, ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ λάβῃ πρῶτον γενικὴν τινα ἰδέαν τοῦ ἀναγνώσματος, ἔστω καὶ ἀμυδρὰν, ὑφ' ἧς νὰ βοηθῆται κάπως εἰς τὴν περαιτέρω ἐργασίαν ἀκολούθως δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν διαλογικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπὶ μέρους. Λίαν πεικίλος εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀναλύσεως καὶ ἐξετάσεως τοῦ κειμένου ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ καὶ ἐδῶ ἴσα ἴσα φαίνεται ἢ περὶ τε τὸ διανεῖσθαι καὶ τὴν γλώσσαν ἱκανότητος του. Δύναται οὗτος νὰ βασανίζῃ ἐνταῦθα ἢ τὴν λέξιν ἰδίᾳ ἢ τὴν φράσιν ὅλην, νὰ συγκρίνῃ, νὰ διακρίνῃ, νὰ συγκεντρῶνῃ, νὰ ἀναλύῃ, τὰ συγκεκριμένα νὰ δέχεται ἐν ἀφαιρέσει, τὰ ἀφηρημένα νὰ φέρῃ εἰς τύπον

συγκεκριμένον. Δύναται τις νὰ ἐρωτᾷ τὸν τόπον, τὸν χρόνον, τὸν τρόπον, τὸν βαθμὸν καὶ πολλὰς ἄλλας περιστάσεις (ποῦ, πότεν, πόσε, πότε, πῶς, ἐπὶ πόσον, πρὸς τί, διὰ τί, διὰ τίνος κτλ. κτλ.) δύναται νὰ μεταλλάσῃ λέξεις μετὰς συνωνύμων τῶν, ἐν τῇ θέσει τῶν ἀντωνυμιῶν νὰ θέτῃ τὰς ἰδίας λέξεις, εἰς ἀναφέρονται ἢ τ' ἀνάπλιν· δύναται περιγραφικὴν τινα ἔκφρασιν δι' ἀπλῆς λέξεως νὰ ἐκφράσῃ, ἢ εἰς τὴν θέσιν ἀπλῶν λέξεων περιγραφῆς νὰ εἰσάγῃ ὀφείλει ἢ καταδεικνύῃ καὶ ἐξαίρη τὰς ἀντιθέσεις, τὴν συνάφειαν τῶν λέξεων δύναται νὰ μεταβάλλῃ, συνεπτυγμένας προτάσεις νὰ ἀναπτύσῃ, καὶ συνθέτους νὰ ἀναλύῃ κτλ. κτλ. Ἄλλ' ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι ἐπὶ ἐνὸς ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου δὲν ὀφείλει τις τὰ πάντα διὰ μιᾶς νὰ πράξῃ, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλου μὲν τοῦτο, ἐπὶ ἄλλου δὲ ἐκεῖνο ἐξεταστέον. Οἱ νέοι διδάσκαλοι ὀφείλουσιν ἐπιμελῶς νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τῶν λίαν πολῶν. Σώφρων τις μετριότης εἶναι τόσον σπουδαία ἐνταῦθα, ὅσον σπουδαῖον εἶναι τὸ παιδαγωγικὸν λόγιον «Ἐν τῷ περιορισμῷ δεικνύεται ὁ διδάσκαλος».

Τὸ ὀλίγον ὁμοίως, ὅπερ ὁ διδάσκαλος ἐκλέγει πρὸς διασάφησιν, ὀφείλει τοσοῦτον καθαρῶς νὰ ἐξηγηθῇ, καὶ τοσοῦτον ἰσχυρῶς καὶ πιστῶς νὰ χαρακτηρισθῇ, ὥστε εἰς ἕκαστον νέον ἀναγνωστικὸν τεμάχιον νὰ γενᾶται ἐν τῷ μαθητῇ ἢ συνείδησις τῆς προόδου, καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἐν τῇ ἐργασίᾳ εὐχαριστήσεως καὶ τῆς δι' αὐτῆς ἐνισχύσεως. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ὀφείλει ὁ διδάσκαλος ἀείποτε διὰ βραχέων καὶ ὀρισμένως νὰ ἐκφράζηται, νὰ προφυλάττηται ἀπὸ τὴν ματαιὰν ἐκείνην φλυαρίαν, ἧτις μεθ' ὅλας τὰς διασταυρούμενας καὶ ἐγκρασίους ἐρωτήσεις δὲν δίδει ἐν τούτοις τὴν ἐννοιαν εἰς τὸν μαθητὴν, ἀπὸ τὴν καταζύμωσιν ἐκείνην τοῦ κειμένου καὶ τὸν καταποντισμὸν αὐτοῦ εἰς τὸ βεῦμα ὀνοματολογικῶν, συνωνυμικῶν καὶ εἰς τὸ ὕψος ἀναφερομένων διασαφήσεων. Ὅσω ἀπλουστερα καὶ ἀφελεστερα εἶναι ἢ διαλογικῆ ἐξετάσις, ὅσω μᾶλλον ἀποφεύγονται αἱ ἀνωτέρω

τεχνολογικαὶ παρεχθᾶσαι, τοσούτω μᾶλλον ὠφελει. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ διδάσκαλος ἄς μὴ ὀμιλῆ πολὺ, ἀλλ' ἄς περιμένῃ μᾶλλον ἐπὶ μακρὸν, ὥστε οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νὰ ὀμιλῶσι. «Λάλος διδάσκαλος κάμνει βωβούς μαθητάς».

Πρὸς ταῦτα πάντα ὀφείλει ὁ διδάσκαλος νὰ προπαρασκευάξῃ ἐαυτὸν ἐπιμελέστατα. Ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον τῆς παραδόσεως ἀπκράσκειος, διανοίγει βιαίως τὸ βιβλίον καὶ μόνον κατὰ στιγμιαίας ὑποθήκας καὶ διασκεπτικὰς ἐκφάνσεις (ὅπως τῷ ἔλλθῃ εἰς τὸν νοῦν) περιτρώγει τὸ ἀναγνωστικὸν τεμάχιον, οὗτος οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς κατορθώνει τι, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι εἶναι δαιμόνιον τι πνεῦμα. Ἐνταῦθα δὲ σημειωτέον καὶ ἕτερον τι. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς ἐκάστην βαθμίδα διδασκαλίας τὸ αὐτενεργὸν τοῦ παιδὸς ὀφείλει νὰ ἀναπτύσσεται· ἀλλ' εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις εἶναι ἀνάγκη ὁ μαθητὴς ὅσον τὸ δυνατόν μὲ τὰς ἰδίας λέξεις τοῦ ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου νὰ ἀποκρίνηται, ἵνα ἰδιοποιῆται οὕτω τοὺς γλωσσικοὺς τύπους τῆς καθαρᾶς τῶν βιβλίων γλώσσης. Μόνον εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις δύναται τις ν' ἀφήσῃ εἰς τὸν παῖδα ἐλεύθερον τὸν τύπον τῆς ἐκφράσεως. Εἰς ἀπάσας ὁμῶς τὰς κλάσεις ὁ μαθητὴς ὀφείλει νὰ μεταχειρίζεται ἀπόκρισιν ἐν πλήρει προτάσει, εἰς φράσιν μεγαλόφωνον, καθαρὰν, λογικὴν καὶ ὠραίαν.

Ἄρου ἤδη ὁ μαθητὴς διὰ τῆς διαλογικῆς ἐξετάσεως κατανοήσῃ βαθέως τὸ ἀναγνωστικὸν τεμάχιον καὶ διαφωτισθῇ ἱκανῶς περὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ, τότε μετὰ τὴν κατάληψιν ἀκολουθεῖ ἡ παραστάσις, ἡ ἀπόδοσις τοῦ κατανοηθέντος. Ἡ ἀπόδοσις αὕτη εἶναι διπλῆ ἢ προφορικὴ ἢ γραπτὴ· καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τοῦ λέγειν, ἤτοι περὶ προφορικῶν γυμνασμάτων, ἢ προφορικῆ αὕτη πάλιν ἀπόδοσις εἶναι δύο εἰδῶν· δηλαδὴ ὁ παῖς ἢ ἀπαγγέλλει αὐτὸ τὸ κατανοηθέν τεμάχιον πιστῶς κατὰ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ λέξιν, ἢ ἐλευθέρως διεξέρχεται τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει

γεννᾶται ἡ ἀπαγγελία, ἐν τῇ δευτέρῃ ἢ ἐλευθέρῃ ἀφήγησις τοῦ τεμαχίου. Φέρ' εἴπωμεν λοιπὸν πρῶτον περὶ τῆς ἀπαγγελίας.

Ἡ ἀπαγγελία εἶναι γλωσσικὴ τις ἀσκήσις, ἣτις εἰς ἀπάσας τὰς τάξεις ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα· διότι διὰ τῆς κατὰ λέξιν πιστῆς ἀποδόσεως τῶν ὀρθῶς κατανοηθέντων καὶ ἰδιοποιηθέντων γλωσσικῶν τύπων τὸ πνεῦμα καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ παιδὸς ἐκτάκτως πλουτίζεται. Ἐνθα αἱ ἀπαγγελτικαὶ ἀσκήσεις παρεμελοῦνται ἢ μετὰ νωθρότητος ἐκτελοῦνται, ἐκεῖ πάντοτε κρηταιρεῖται ἐν τῇ γλωσσικῇ μορφώσει οἰκτρά τις ἔλλειψις· ἐνθα ἀπεναντίας αὗται καλλιεργοῦνται, ἐκεῖ ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία θάινει καλῶς. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀσκήσεις αὗται πρέπει νὰ ἐκτελῶνται κατὰ τρόπον παιδαγωγικόν. Τῆς ἀπαγγελίας προηγεῖται ἀναγκαιότατα ἡ καλὴ καὶ ἀκριβὴς διασάφισις τῆς ἀπαγγελησομένης ὕλης. Ἐνθα ἐλλείπει ἡ κατανόησις, ἐκεῖ ἡ ἀπαγγελία καθίσταται ἀνόητός τις βαττολογία. Ἄρου ὁ παῖς συλλάβῃ τὴν ἔνοιαν τοῦ ἀναγνώσματος διὰ τῆς ἀκοῆς, ὀφείλει νὰ προσλάβῃ τὴν κατανόησιν καὶ διὰ τῆς ὀράσεως, δηλαδὴ ὀφείλει νὰ ἀναγνώσῃ τὸ τεμάχιον ἄπαξ καὶ δίς, ὥστε ἡ ὀρθὴ ἐκφώνησις καὶ ὁ ὀρθὸς καὶ πιστὸς εἰς τὰ νοήματα τονισμὸς πανταχοῦ νὰ μαρτυρῇ περὶ τῆς ἀποκτηθείσης κατανοήσεως. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ ἀπομνημόνευσις τοῦ ὑπ' ὄψιν τεμαχίου. Ἡ ἀπομνημόνευσις ὀφείλει νὰ γίνηται ἐν τῇ σχολῇ, καὶ μάλιστα μὲ ἱκανὴν βοήθειαν τοῦ διδασκάλου, ἵνα τὸ παιδίον λαμβάνῃ πείραν τοῦ πῶς πρέπει νὰ ἀπομνημονεύῃ. Ὅταν τις ἀρχῆται εἰς τοῦτο, νὰ δίδῃ μόνον εἰς τὸν παῖδα τυχαῖόν τι τεμάχιον, διὰ νὰ τὸ ἐκμάθῃ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἄνευ περαιτέρω πράξεως ἀπαιτεῖ νὰ ἐξείπῃ ὁ παῖς τὴν ἐπιούσαν ἐν τῇ σχολῇ τὸ ὑποδειχθὲν τεμάχιον, ὅταν ὁ παῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ μάτην προσπαθῇ ἐν τῷ ἰδρῶτι τοῦ προσώπου του νὰ ἐμβάλῃ τὰ ἀναγνωσκόμενα εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ διὰ τῆς ἐπιτεινομένης ἀγωνίας αὐτοῦ προξενεῖ δυσάρεσκαιαν εἰς

τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του, ὅταν αὐτὸς τέλος τὴν ἐπιούσαν μεθ' ὅλους τοὺς καταβληθέντας κόπους καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τιμωρῆται ἐν τῇ σχολῇ ὡς ἀμελής· τότε ἀληθῶς οὐδείς πρέπει νὰ θυμιάζῃ, ὅτι πολλοὶ τῶν γονέων δεικνύουσιν ἀπεριόριστον δυσμένειαν κατὰ τῶν ἐκστηθίσεων ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ παῖδες ὀκτῶ ἡμέρας βραδύτερον οὐδὲν πλέον γνωρίζουσιν ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ὀκτῶ ἡμέρας ἀρχήτερα ἔμαθον. Μόνον, ὅταν οἱ παῖδες ἐν τῇ σχολῇ μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ διδασκάλου ἀπομνημονεύσωσι καὶ τὴν ἐλαχίστην φράσιν τοῦ ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου, ἐν ὀρθῇ συνεξαρτήσῃ τοῦ ὅλου καὶ τῶν μερῶν, καὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ συνεπέῃ τῶν συλλογισμῶν, τότε μόνον δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ἔχῃ δικαίον ἀπαίτησιν ν' ἀποδώσωσιν οἱ παῖδες πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὸ κατανοηθὲν καὶ ἀπομνημονευθὲν τεμάχιον. Τὸ γλωσσικὸν τότε ὑπόδειγμα καθίστανται κτῆμα τοῦ μαθητοῦ ἀναφίρετον, καὶ ὁ ὀρθὸς καὶ πιστὸς πρὸς τὰ νοήματα τῆς ἀκρίβειας καὶ ἡ ζῶηρὰ ἐκφώνησις μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ ξένον ἀπικύημα ἐγένετο ὅλον πνεῦμα καὶ καρδία τοῦ λαλοῦντος παιδός. Περὶ ῥητορικῶν σχημάτων καὶ μορφασμῶν, περὶ προσωποποιημένης φωνῆς, περὶ θεατρικοῦ πάθους δὲν δύναται ἐνταῦθα νὰ ᾔηται ὁ λόγος. Ὅφειλοι ἔμωσ ὁ μαθητὴς κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν νὰ ἴσταται ὀρθός, εὐθύς, νὰ προβλέπῃ ἰσχυρῶς τὸν διδάσκαλον, νὰ ὀμιλῇ μεγαλοφώνως, καθαρῶς καὶ ἐμφαντικῶς. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς κατὰ λέξιν καὶ πιστῆς ἀπαγγελίας τοῦ ἀναγιγνωσκομένου· ἤδη δὲ ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐλευθέραν, ἣτοι κατ' ἔννοιαν ἀφήγησιν αὐτοῦ, καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τοῦ λόγου.

Ἡ ἐλευθέρα ἀφήγησις δὲν πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἐκ τῶν κατωτάτων τάξεων, διότι τὸ γλωσσικῶς πτωχὸν παιδίον δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς κατάστασιν νὰ δώσῃ ἐκ τοῦ προχείρου τὸν κατάλληλον γλωσσικὸν τύπον εἰς διανοήματα, ἅτινα ἅπαξ μόνον ἢ δις ἢ ἀνέγνωσεν ἢ ἤκουσεν, καὶ μάλιστα ἐν λογικῇ συνεξαρτήσῃ καὶ ἀκολουθίᾳ ἀλλήλων. Αἱ λεκτικαὶ αὗται

ἀσκήσεις λαμβάνουσαι χώραν ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν, ἐν αἷς ὁ μαθητὴς κέκτηται ὅπωςδήποτε γλωσσικὸν τινα πλοῦτον καὶ γίνονται τριχῶς· ἢ πρῶτον προαναγνωσθέντος καὶ κατανοηθέντος τινὸς τεμαχίου ἀποδίδουσιν ἐλευθέρως τὴν ἔννοιαν, ἢ δεύτερον προδιηγηθὲν τι ἅπαξ καὶ δις ἀποδίδουσιν ἐπίσης ἐλευθέρως, ἢ τρίτον καὶ τελευταῖον αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν λέγουσιν ὅ,τι γνωρίζουσιν ἐπὶ τινος θέματος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου προτεινομένου. Τὸ τρίτον τοῦτο εἶναι ἡ κορωνὴ τῶν προφορικῶν ἐπὶ τῆς γλώσσης ἀσκήσεων, καὶ γίνεται μόνον ἐν τῇ τελευταίᾳ ἤτοι ἕκτῃ τάξει τοῦ Δημοτικοῦ, τῇ τρίτῃ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικοῦ λεγομένου σχολείου. Τῶν ὄντι ὅταν ἐπὶ πέντε ἔτη ἡ διανοητικὴ δύναμις καὶ ἡ γλωσσικὴ ἐπιτηδειότης τοῦ παιδὸς ἀσκηθῇ καὶ μορφωθῇ οὕτως, ὥστε αἱ μὲν ἔννοιαι αὐτοῦ νὰ ᾔηνε πάντοτε καθαραὶ καὶ ἡ κατάληψις σαφής, αἱ δὲ ἀποκρίσεις αὐτοῦ νὰ ἐκφέρωνται πάντοτε εἰς τέλειον ὀρθολεκτικὸν καὶ ἀρμόδιον ἐκάστοτε τύπον, ὅταν γομνασθῇ δεόντως εἰς τὴν εὐχερῆ ἀπόδοσιν παντὸς καλῶς κατανοηθέντος ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου, καὶ τῆρῃ οὕτως ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ τὸν ἐκ τῶν ἀποδόσεων τούτων προερχόμενον πλοῦτον, τότε δύναται μετὰ θάρρους ὁ διδάσκαλος νὰ προτείνῃ διάφορα ἀνάλογα θέματα εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἅτινα ἢ μετὰ τινα προφορικὴν ἢ ἐγγραφὸν κατ' οἶκον προπαρασκευῆν προφορικῶς ἐν τῇ σχολῇ ν' ἀναπύσωσιν, ἢ καὶ ἀμέσως μετὰ μικρὰν ἐν αὐτῇ τῇ σχολῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ διδασκάλου προμελέτην νὰ δύνανται νὰ ἐκθέτωσιν. Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας γλωσσικὰς ἀσκήσεις πρέπει ν' ἀποδίδῃ μεγάλην σπουδαιότητα τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, ὅχι μόνον διότι βοηθεῖσι παραπολὺ εἰς τὰς γραπτὰς ἐκθέσεις, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον διότι αὐτῶν ἰδίᾳ ἔχει πολὺ πλείονα ἀνάγκην ὁ μαθητὴς ἐξερχόμενος ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μᾶλλον ὀμιλοῦσι παρά γράφουσι· ἰσχυρὸν δὲ εἶναι τὸ

ἐξῆς λόγιον: «ὅστις ἔχει ἐν τῇ κυριότητι αὐτοῦ τὸν λόγον, φέρει ὑπὸ τὴν κυριότητα αὐτοῦ τὰ πνεύματα».

Ταῦτα μὲν, ὅσα ἐνθυμούμενος προχείρων ἠδυνήθην, νὰ σοὶ εἶπω περὶ τοῦ ἀκροάζεσθαι καὶ περὶ τοῦ λέγειν, τῶν δύο πρώτων μέσων τῆς γλωσσικῆς μορφώσεως τῶν παιδῶν μένουσιν ἤδη ἐξεταστέα τὰ δύο ἄλλα ἦτοι τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν. Καὶ ἡ μὲν ἀνάγνωσις, ἣτις εἶναι ἡ χρυσὴ κλείς, δι' ἧς διανοίγεται ἐνώπιον ἡμῶν ὁ μέγας καὶ λαμπρὸς οὗτος κόσμος, εἶναι τριπλῆ: μηχανικὴ ἢ κατὰ γράμμα, λογικὴ ἢ κατ' ἐννοίαν, εὐφωνικὴ ἢ κατ' ἔμφασιν. Ἡ δὲ γραφὴ, δι' ἧς ἀποτυποῦνται ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ μονιμοποιοῦνται οἱ θησαυροὶ τῶν γνώσεων τοῦ τε παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, περιλαμβάνει καὶ αὐτὴ τρεῖς διαφόρους ἐργασίας: τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν λεγομένην ἐκθεσιν τῶν ἰδεῶν. Ἀλλὰ περὶ πάντων μὲν τούτων ἄλλοτε, ὅποταν ὁ καιρὸς διδάσῃ, δυνάμεθα νὰ εἶπωμεν τὰ δεόντα· ἀνάγκη δὲ ἤδη, ὅτε ὁ μὲν ἥλιος ἔδυσε, γλυκὺ δὲ καὶ μεγαλοπρεπὲς λυκόφως χρυσίζει τὸν δυτικὸν οὐρανόν, καὶ γλυκεῖα αὔρα δροσίξει τὰς ὄψεις ἡμῶν, νὰ ἀποχωρήσωμεν, τὴν παραλίαν ταύτην ἀκολουθοῦντες καὶ ἡρέμα πρὸς τὸ ἄστυ βαδίζοντες.

ΟΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΦΟΒΟΣ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦῆ ΤΟ ΠΑΝ.

Τερπνὸν βεβαίως καὶ ἐνδιαφέρον συγχρόνως εἶναι τὸ περὶ τῆς γενέσεως καὶ καταστροφῆς τοῦ παντός ζήτημα. Τερπνὸν μὲν, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται ἐκ τῆς κατοικίας αὐτοῦ, τῆς γῆς, καὶ ἐξετάζει τὰ περὶ αὐτὴν ὅμοια καὶ διάφορα αὐτῆς σώματα, ἀνυψούμενος οὕτω ἀετηδὸν εἰς χώρας ὑψηλοτέρας· ἐνδιαφέρον δὲ, ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης κατανοεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν μεγάλην τοῦ ὑψίστου σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ τοιοῦτω τρόπῳ γίνεται εὐλαβέστερος καὶ εὐσεβέστερος.

Ἐπειδὴ δὲ ἐδημοσιεύθη ἤδη διὰ τοῦ Πανδέκτου (ἴδε τεῦχ. Η'. σελ. 281) τὸ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ παντός ζήτημα, θέλω ἐπιχειρήσει νὰ διεξέλθω εἰς δύο ἄρθρα τὸ περὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ζήτημα, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ γενικώτερον ἐκτιθεὶς τοὺς λόγους τῆς αἰδίου ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μερικώτερον καὶ ἰδίως τὰ περὶ τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος, ἐπιπροστιθεὶς καὶ μικρὰς τινὰς ἀμφιβολίας ἢ δισταγμοὺς περὶ τῆς μερικῆς ἢ καθόλου καταστροφῆς καὶ ἀνανεώσεως αὐτοῦ.

Καταστροφή τοῦ Παρτός.

Ἡ σοφία τοῦ Δημιουργοῦ ἐνέβαλεν εἰς τὴν πρώτην ἢ ἀρχικὴν ὕλην τὸ σπέρμα τῆς διαπλάσεως αὐτῆς. Τὰ οὐράνια σώματα μορφοῦνται καὶ πληροῦσι μετὰ θαυμαστῆς τάξεως τὸν ἄπειρον χῶρον. Ἡ θέσις ἐκάστου εἶναι τεταγμένη καὶ ὁ δρόμος ἐκάστου εἶναι ἐξ ὑπαρχῆς ὠρισμένος. Κατεδείξαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ τὴν γένεσιν καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ παντός, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπεται ἡμῖν τοῖς θνητοῖς ἢ θεῶν εἰς τὸν θαυμαστόν τοῦ Θεοῦ γαόν. Ἐμφανί-

ζεται ἤδη ἡμῖν τὸ ζήτημα, τὸ πᾶν ἄρα μετὰ τῶν ἀναριθμήτων οὐρανίων σωμάτων θέλει διατηρήσει πάντοτε τὴν κανονικωτάτην ταύτην τάξιν; Δὲν φέρει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ σπέρμα τῆς καταστροφῆς καὶ φθορᾶς, ὅπως ἔφερον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ σπέρμα τῆς γενέσεως; Σρέφομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ μέλλον, ἀλλὰ βαθὺ σκότος καλύπτει τὸ βλέμμα ἡμῶν. Οὐδαμοῦ φωτε νὸν σημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ περιεκυκλούμεθα ὑπὸ περιδεῶν φροντίδων ἢ ὑπὸ περιχαρῶν ἐλπίδων. Ἐνταῦθα καθορᾶ ὁ ὀφθαλμὸς ἐκείνου μόνον, ὁ ὁποῖος ἔπλασε τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπίσης αἰώνιος καὶ ἀμετάβλητος.

Εἰς τὴν ἀμέτῳ περι ἡμᾶς περικειμένην φύσιν βλέπομεν μεταβολὴν καὶ καταστροφὴν. Τὰ τερπνότερα ἄνθη τῆς ἀνοιξέως μεταβάλλει τὸ θέρος, καταστρέφει δὲ αὐτὰ ὁ χειμῶν. Τὰ ἰσχυρότατα δένδρα τοῦ δάσους γηράσκουσι, συνθραύονται ὑπὸ τῆς τρικυμίας καὶ σήπονται. Τὰ ζῶα ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν αὐτὴν τύχην. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος στερεώτατα οἰκοδοιεῖ, ἀνθίσταται ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας εἰς τὰς καταιγίδας τοῦ χρόνου, ἀλλὰ μετὰ χιλιοετηρίδας καταπίπτει καὶ αὐτό. Τὰ στερεώτατα ἐρύματα καὶ οἱ πύργοι τῶν ἱππότικῶν χρόνων κατὰκείνται ἤδη εἰς ἐρείπια. Αἱ μεγάλαι καὶ ἰσχυραὶ πόλεις καὶ ναοὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐξηφανίσθησαν καὶ μόλις τὰ ὀλίγα ἔτι λείψανα ὑπομιμνήσκουσιν ἡμᾶς τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῶν. Ἡμεῖς αὐτοὶ ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον ἀπολαύομεν τοῦ ἐπιγείου βίου. Τὸ πρόσκαιρον σῶμα γηράσκει. Ὅ μετ' ἀχμαΐας ζωτικῆς δυνάμεως νέος μετ' ὀλίγον ὡς γέρον ἔρπει πρὸς τὸν τάφον. Πᾶσαι αἱ μεταβολαὶ αὗται καὶ καταστροφαὶ εἰς τί κυρίως συνίστανται; Εἰς διάλυσιν καὶ ἀποσύνθεσιν τοῦ σώματος εἰς τὰ λεπτότατα ἐκεῖνα μόρια ἢ στοιχεῖα ἐξ ὧν συνέστη. Τὰ μόρια ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκμηδενισθῶσι, τούναντίον συνεννοῦνται εἰς νέα σώματα. Ἐπὶ τῆς σηπομένης π. χ. τῶν φυτῶν σκέπης τοῦ παρελθόντος ἔτους

διαλύμει νέα ἄλλη τὸ ἐπόμενον ἔαρ. Ἀντὶ τῶν ἐνλείψων οἰκογενειῶν ἐμφανίζονται νέα γένη. Βλέπομεν λοιπὸν ἀδιάκοπον ἀνανέωσιν μόνον, νέαν μόρφωσιν τῆς περικυκλώσεως ἡμᾶς φύσεως, οὐδεμίαν δὲ ἐξόντωσιν.

Μετὰ τῶν τῆς πείρας γνώσεων τούτων ἀνυψούμενοι εἰς τὸν οὐράνιον χῶρον καὶ ἐξετάζοντες τὴν μεταβολὴν τῶν κοσμικῶν σωμάτων, ματαίως ἀναζητοῦμεν τοιοῦτόν τι φαινόμενον. Οὐδεὶς ἀστρονόμος εἶδε μέχρι τοῦδε κοσμικόν τι σῶμα νὰ διαλύηται καὶ ἐκ τούτου νὰ σχηματίζονται νέα. Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς συγκρούσεως δύο ἀστέρων, ἐξ οὗ κατ' ἀνάγκην ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἡ κατερείπωσις τοῦ ἐνός. Καὶ αὐτοὶ οἱ περιπλανώμενοι κομήται δὲν ἀπήντησαν ἔτι εἰς τὰς τροχιάς των ἄλλο κοσμικόν σῶμα, τὸ ὁποῖον θὰ κατεβρόχιζεν αὐτούς. Ἄλλ' ὁ οὐράνιος χῶρος εἶναι ἀπειρώς μέγας, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον βλέπομεν, εἶναι ἐν σημεῖον ὡς πρὸς τὸ ἔλον. Δυνατὸν λοιπὸν ἴσως νὰ κατεστράφησαν ἤδη πολλὰ οὐράνια σώματα χωρὶς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην περὶ τούτου γνώσιν νὰ ἐλάβομεν ἡμεῖς. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐμβάλλῃ ἡμᾶς εἰς φόβον πᾶν, ὅ,τι συμβαίνει εἰς ἀπωτάτην ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν. Πρέπει μάλιστα νὰ ἐξετάζωμεν ἐπιμελῶς τὴν κατάστασιν τοῦ οὐρανοῦ οἰκοδομήματος, ἐφ' ὅσον διήκουσι τὰ θέμματα ἡμῶν.

Προαγγέλλεται ἐν τοῖς ἡμερολογίοις εἰς ὥρας καὶ λεπτὰ ἢ ἐναρξίς τῶν ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν ἐκλείψεων. Ἐπίσης σημαίνεται ἐν αὐτοῖς ἡ θέσις τῶν εἰστέρων διὰ πᾶσαν ἡμέραν τοῦ ἔτους καὶ ὀρίζεται ἀκριβῶς ἢ ἐμφάνισις κομήτου ὑπολελογισμένου ἤδη. Ἄλλ' ἐὰν ἐξετάσωμεν ἐπιμελῶς τὰς προρρήσεις, βλέπομεν, ὅτι τὰ ἐν τοῖς ἡμερολογίοις σημειούμενα λεπτὰ δὲν συμπίπτουσι πάντοτε μετ' ἐκείνου, τὸ ὁποῖον δεικνύει ὁ λεπτοδείκτης τοῦ ὥρολογίου ἡμῶν κατὰ τὴν ἐναρξίν τῆς σεληνιακῆς ἐκλείψεως. Τούτου ἕνεκεν ἔπρεπεν ἴσως νὰ θεωρῶμεν τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἀστρονόμων ὡς ἀνακριβεῖς ἢ ὡς ψευδεῖς; Βεβαίως οὐχί. Τὸ σφάλ-

μα ἔγκειται πάντοτε ἐνταῦθα εἰς τὰ ὠρολόγια ἡμῶν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ὑπολογισμόν. Τὰ συνήθη ὠρολόγια δεικνύουσι τὸν χρόνον πολὺ ἀνακριβῶς, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃται χρήσις αὐτῶν οὐδόλως ἐπὶ τῶν οὐρανίων φαινομένων, ἐπειδὴ ἐν τούτοις ὄχι μόνον τὰ λεπτὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ δευτερόλεπτα καὶ αὐτὰ τὰ ἡμίση τούτων ἔχουσι μεγίστην σπουδαιότητα. Τὰ οὐράνια δηλ. σώματα καὶ ἐπὶ ἐν δευτερόλεπτον διανύουσι πολλὰ μίλια· καὶ ἡ ταχέα λοιπὸν αὐτῆ κίνησις δέον νὰ μετρηθῆ δι' ἀκριβεστάτων ὠρολογίων. Οἱ ἀστρονόμοι λοιπὸν ἔχουσιν εἰς τὰ ἀστεροσκοπεῖα τῶν ὠρολόγια ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπιμελῶς κατεσκευασμένα, τὰ ὅποια ἀγοράζουσιν αἱ κυβερνήσεις ἀντὶ πολλῶν χρημάτων. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ταῦτα τὰ ὠρολόγια τὰ προαγγελλόμενα φαινόμενα δὲν συμβαίνουσιν ἀκριβέστατα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὀλίγον πρότερον, ποτὲ δὲ ὀλίγον ὕστερον. Ἄν καὶ ἡ διαφορὰ αὐτῆ εἶναι σμικροτάτη, τὸ ἑκατοστὸν μέρος στιγμῆς, εἶναι ὅμως σπουδαία, ἐπειδὴ, κηθὼς εἰς τὸν οὐράνιον χῶρον μετροῦμεν κατὰ ἑκατομμύρια μιλίων, τοιούτῳ τρόπῳ καὶ τὸν χρόνον ἀφείλομεν νὰ μετρῶμεν κατὰ ἑκατομμύρια ἐτῶν, καὶ ἐὰν ἡ κίνησις σώματός τινος βραδύνη ἐτησίως κατὰ μίαν στιγμὴν (τρίτον λεπτὸν), εἰς 60 ἔτη ἀξάνει αὐτῆ εἰς ἐν δεύτερον, καὶ εἰς 5 ἑκατομμύρια ἐτῶν εἰς μίαν ἡμέραν. Πόσον εὐκόλως διὰ τοιαύτης τινὸς ἐραδύτητος εἶναι δυνατόν νὰ προέλθῃ σύγκρουσις δύο οὐρανίων σωμάτων! Ὄφείλομεν λοιπὸν νὰ ἐξετάζωμεν ἐπιμελῶς τὰς διαταράξεις κατὰ τὴν πορείαν τῶν ἀστέρων, διὰ νὰ γνωρίζωμεν ἀρκετὰ ἐγκαίρως τὰ ἐκ τούτων προκύπτοντα κακά.

Αἱ διαταράξεις, αἱ ὁποῖαι συμβαίνουσιν εἰς τὴν πορείαν τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ δύνανται ἴσως νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἀνατροπὴν τοῦ σύμπαντος, εἶναι διτταί: προέρχονται δηλ. αὐταὶ ἢ ἐκ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἐξασκοῦσι τὰ σώματα ἐπ' ἀλλήλων, ἢ ἐκ τῆς κωλύσεως, τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει εἰς τὰς κινήσεις ἢ τὸν ἀπειρον χῶρον πλη-

ροῦσα λεπτὴ ὕλη, (ὁ αἰθήρ). Τὸ φῶς, τὸ ὅποιον ἔρχεται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, πείθει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ οὐράνιος χῶρος δὲν εἶναι κενός, ἀλλὰ πληροῦται ὑπὸ τινος θεβαίως λεπτοτάτης ὕλης. Ἡ κίνησις λοιπὸν τῶν οὐρανίων σωμάτων γίνεται ἐντὸς τῆς ὕλης ταύτης, καὶ διαταράττεται ὑπ' αὐτῆς. Εἰς τοὺς κομήτας, τὰ ταχέα καὶ νεφελώδη οὐράνια σώματα, ὑπελογίσθη καὶ πράγματι τοιαύτη τις διατάραξις, ἀλλὰ τὰ στερεὰ καὶ συμπαγῆ σώματα, οἱ πλανῆται καὶ αἱ σελήνη, φρίνονται, ὅτι διατρέχουσι τὸν οὐράνιον χῶρον, χωρὶς οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ διαταράττωνται ὑπὸ τῆς λεπτῆς ταύτης ὕλης. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ φοβώμεθα τὸν διαταράκτην τοῦτον τοῦ σύμπαντος ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γῆς. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν ἐλκτικὴν δύναμιν.

Ἡ γῆ ἔλκει τὴν σελήνην καὶ ἀμφότεραι ἔλκονται ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ οὕτω διευθύνονται εἰς τὰς τροχιάς των. Ἐπὶ τῆς σελήνης λοιπὸν ἐπενεργεῖ συγχρόνως ἡ ἔλξις τῆς γῆς καὶ τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σελήνη συνοδεύει πάντοτε τὴν γῆν εἰς τὴν περὶ τὸν ἥλιον περιφορὰν αὐτῆς, κυκλοφοροῦσα περὶ αὐτήν, εὐρίσκεται ποτὲ μὲν πλησιαιότερον, ποτὲ δὲ ἀπωτέρω τοῦ ἡλίου καὶ διὰ τοῦτο ἔλκεται ὑπ' αὐτοῦ ποτὲ μὲν ἰσχυρότερον, ποτὲ δὲ ἀθενέστερον.

Ἡ διάφορος αὐτῆ ἔλξις ἐπιδρᾷ θεβαίως εἰς τὸν δρόμον τῆς σελήνης. Δις κατ' ἔτος ἡ γῆ προχωρεῖ μετὰ τῆς σελήνης πλησιαιότερον τοῦ ἡλίου καὶ δις ἀπομακρύνονται ἀμφότεραι. Αἱ διαταράξεις, αἱ ὁποῖαι παράγονται εἰς τὸν δρόμον τῆς σελήνης κατὰ τὴν περιηλιότητα ἕνεκα τῆς ἰσχυροτέρας ἔλξεως τοῦ ἡλίου, εἶναι σπουδαῖαι. Βραχύνουσι δηλ. τὴν τροχίαν τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν, καὶ ἐπαναλαμβάνονται πάντοτε θέλωσι φέρει τὴν σελήνην τοσοῦτω πλησίον τῆς γῆς, ὥστε ἐπὶ τέλους νὰ συγκρουσθῶσιν ἀμφότεραι. Βεβαίως κατὰ τὴν σύγκρουσιν ταύτην ἡ σελήνη ὡς σῶμα μικρότερον θὰ κατεστρέφετο, ἀλλ' ἡ μάζα αὐτῆς εἶναι τόσον

μεγάλη, ὥστε καὶ αὕτη ἤθελε καταστρέφει τὰ πάντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Τὸν ὄλεθρον ὅμως τοῦτον δὲν πρέπει νὰ φοβήμεθα. Οἱ ἀστρονόμοι ὑπελόγησαν τὰς διαταράξεις, εὔρον ὅμως συγχρόνως καὶ κανονικὴν αὐξήσιν καὶ ἐλάττωσιν τούτων, ἡ ὁποία πρῶτέρχεται ἐπίσης ἐκ τῆς διαφόρου ἀποστάσεως τῶν σωμάτων τούτων ἀπ' ἀλλήλων.

Ὁ ἥλιος δύναται νὰ ἐπιτείνῃ μέχρι τινὸς μόνον τὴν ἑλξίν αὐτοῦ, εἴτα ἐλαττοῦται αὕτη βαθμηδόν. Ὅθεν ἐπέτρεψε μὲν ἡ σοφία τοῦ Δημιουργοῦ εἰς τὰ οὐράνια σώματα νὰ διαταράττωσι τὸν δρόμον ἀλλήλων, ἀλλ' ὅμως ἔθηκε καὶ ὄριον εἰς τὰς διαταράξεις ταύτας, ἥτοι κατέστησεν αὐτὰς κανονικάς. Ἐπειδὴ λοιπὸν γινώσκομεν τὴν τακτικὴν ἐπανάληψιν τῶν διαταράξεων τούτων, ὁ φόβος συγκρούσεως τῆς σελήνης μετὰ τῆς γῆς δὲν δύναται νὰ ἐνυπάρχῃ εἰς ἡμᾶς.

Ὅμοιαι ἀνωμαλίαι φαίνονται εἰς τοὺς δρόμους τῶν ἀλλῶν οὐρανίων σωμάτων. Οἱ δύο μεγάλοι πλανῆται, ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Κρόνος, ἐξασκεῦσιν ἀμειψαίαν ἐπίδρασιν ἐπ' ἀλλήλων διὰ τῆς ἑλξεως. Ἡ διατάραξις ἐπαναλαμβανομένη πάντοτε ὁμοίως, θὰ ἐπέφερε τέλος τὴν σύγκρουσιν τῶν δύο σωμάτων. Ἡ σύγκρουσις αὕτη θα πρίστανεν εἰς ἡμᾶς τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τῆς μάχης δύο οὐρανίων σωμάτων. Βεβαίως ὁ ἀγὼν οὗτος ἐμελλε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς γῆς· διότι ἡ διάβρηξις ἐνὸς μέλους ἐν τῇ σειρᾷ τῶν πλανητῶν, θὰ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν συμπάσης τῆς σειρᾶς. Τὸ ὄλον οἰκοδόμημα τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος θὰ συνεθραύετο καὶ θὰ κατεστρέφετο, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ὠρεῖλε νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ζῆ, ἐὰν ἀπεκόπτοντο ἀπ' αὐτοῦ οἱ πνεύμονες, ἡ καρδιά ἢ ὁ ἐγκέφαλος. Ἀλλ' εὐτυχῶς καὶ εἰς τὰς διαταράξεις τῶν πλανητῶν τούτων ἐγνώσθη τάξις τις: αὐξάνουσι δηλ. οὕται κανονικῶς μέχρι τινός, εἴτα δὲ ἐλαττοῦνται οὕτως, ὥστε ἐπέρχεται ἐντελής ἐξίσωσις ἢ ἰσορροπία.

Κινδυνωδέστεραι ὅμως τῶν μνημονευθεισῶν ἤδη διαταράξεων εἶναι αἱ τῶν περιπλανωμένων ἀστέρων ἢ κομητῶν δια-

ταράξεις. Τινὲς δηλ. τούτων εἰς τὴν περὶ τὸν ἥλιον περιφορὰν αὐτῶν διατέμνουσι τὰς τροχιάς τῶν πλανητῶν· καὶ πόσον εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τούτου ἡ συνάντησις τῶν δύο σωμάτων κατὰ τὸν σὺνδρομον· ἢ σύγκρουσις θὰ ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἡ γῆ αὕτη δύναται νὰ συγκρουσθῇ μετὰ τοῦ κομήτου τοῦ Βιέλα. Τὸ κοινὸν σημεῖον τῶν δύο τροχιῶν διέρχεται ἡ γῆ κατ' ἔτος περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους. Ἐὰν λοιπὸν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου ὁ κομήτης οὗτος εὔρεθῇ εἰς τὴν περιηλιότητά του, ἀφεύκτως θὰ συνεκρούετο μετὰ τῆς γῆς κατὰ τὸν σὺνδρομον. Κατὰ τοὺς ἀκριβεστάτους ὑπολογισμοὺς ἢ σύγκρουσις αὕτη δὲν δύναται νὰ γίνῃ κατὰ ταύτην τὴν ἑκατονταετηρίδα· ὅθεν δι' ἡμᾶς αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει φόβος· ἴσως ὅμως διὰ τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1933 ὁ κομήτης εὐρίσκεται εἰς τὴν περιηλιότητά του κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου, κατὰ τὸ ἔτος 2115 κατὰ τὴν 26 Δεκεμβρίου. Τότε ἡ σύγκρουσις εἶναι δυνατὴ, ἀλλ' ἔνεκα τῶν μεγάλων μεταβολῶν, τὰς ὁποίας παρέχουσιν οἱ κομηταὶ κατὰ τὴν περιηλιότητά των ὡς ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς αὐτῶν ὕλης, εἶναι πάντοτε ἀπίθανος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἑκατὸν ἔτη ἡ κίνησις τοῦ κομήτου ἐπὶ τοσοῦτον δύναται νὰ μεταβληθῇ, ὥστε ἀντὶ νὰ ψαύῃ τὴν γῆν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους νὰ ἀπέχῃ ἀπ' αὐτῆς τότε ἑκατομμύρια μιλίων. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν πράγματι συγκρουσθῇ μετὰ τῆς γῆς, οὐδένα φόβον ἔχουσιν οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν. Ἡ ὅλη μάζα τοῦ κομήτου τούτου ὁμοιάζει μὲ κεφαλὴν, ἡ ὁποία μόλις ἔχει τὴν πυκνότητά καὶ στερεότητα τῶν ἀπειλούντων ἡμᾶς ἀτμοσφαιρικῶν νεφῶν. Ὁ ἐσωτερικὸς φωτεινὸς πυρὴν αὐτοῦ ἔχει διάμετρον μόνον 20 μιλίων, τὸ δὲ μείζον περιχάλυμά του εἶναι ἐλαφρὸς ἀτμός· ἐὰν τὸ ἀτμῶδες τοῦτο σῶμα πέσῃ εἰς τὸν ὠκεανὸν ἢ εἰς τὴν βόρειον παγωμένην θάλασσαν, πιθανῶς ἡμεῖς δὲν θὰ αἰσθανθῶμεν τοῦτο οὐδόλως 1). Ὁ κίνδυνος

1) Λέγεται, ὅτι ὁ κομήτης οὗτος συνεκρούεθαι μετὰ τῆς γῆς καὶ ὅτι ἐκτότε δὲν ἀνεφάνη πλέον.

λοιπόν τῆς καταστροφῆς τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ κομήτου τοῦ Βιέλα οὐδένα φόβον πρέπει νὰ διεγείρῃ εἰς ἡμᾶς. Ἡ ἐξόντωσις τοῦ μικροῦ τούτου καὶ ἐλαφροῦ κομήτου δὲν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ διατάραξιν τινα εἰς τὸ σύμπαν.

Ἄλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν κομητῶν εἶναι μέγας καὶ τινες τούτων ἔχουσιν οὐ μικρὸν μέγεθος. Δὲν εἶναι ἄρα γε πιθανὸν νὰ συγκρουσθῇ εἰς τούτων μετὰ τῆς γῆς, τῆς σελήνης ἢ ἄλλου τινὸς οὐρανοῦ σώματος καὶ νὰ διαταράξῃ τὴν πορείαν τούτου; Ἡ σύγκρουσις εἶναι δυνατὴ ἀλλ' ἢ διατάραξις τοῦ μεγάλου στερεοῦ πλανήτου ἀδύνατος. Πάντες οἱ κομηταὶ συνίστανται μόνον ἐξ ἐλαφρῶν ἀτμωδῶν ὕλων, αἱ ὁποῖαι περιφέρονται περὶ τὸν ἥλιον μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος. Θέλουσι λοιπὸν ἀποχωρήσει ἐκ τῆς τοῦ πλανήτου ἐγγύτητος τοσοῦτον ταχέως, ὥστε δὲν θέλουσι ἐπιφέρει οὐδεμίαν σπυδαίαν διατάραξιν. Ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ μάζα τῶν μεγίστων σχετικῶς πρὸς τὴν μάζαν ἐνὸς πλανήτου εἶναι τοσοῦτον μικρὰ, ὥστε ἡ συνένωσις μετ' αὐτοῦ δὲν θὰ ἔφερον οὐδεμίαν μεταμόρφωσιν τοῦ σύμπαντος.

Ἐλέχθη ἤδη, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ κομηταὶ εἶναι οἱ ἐξώτατοι λεπτοὶ ἀτμοὶ, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν μόρφωσιν τῶν στερεῶν πλανητῶν ἐκ δακτυλίων ἀτμωδῶν ἐναπέμειναν εἰς τὸν οὐράνιον χῶρον. Ἐὰν τοῦτο ἔχῃ οὕτως, οἱ πλανῆται δικαιοῦνται ν' ἀπαιτῶσι πάλιν τὰς πλανωμένας καὶ περιφερομένας νεφελώδεις μάζας τῶν κομητῶν. Δικαιοῦνται ν' ἀναλάβωσιν αὐτοὺς, ἐὰν οὗτοι πλησιάσωσιν αὐτοὺς, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τοῦ σύμπαντος οὐδ' ὅπως οὖν δὲν θέλει ἐκ τούτου διαταραχθῇ. Ἡ σελήνη συνοδεύει τὴν γῆν ὡς ὑπηρέτις, ἡ γῆ αὐτὴ περιφέρεται ὡς ὑπηρέτις περὶ τὸν ἥλιον, μετὰ τῆς μάζης τοῦ ὁποῖου ἦν ποτε συνηνωμένη. Ἄλλ' οἱ κομηταὶ ἀπεσπάσθησαν ἐκ τῆς μάζης τῶν πλανητῶν, καὶ πείθονται ἔτι μόνον εἰς τὸν ἥλιον. Ἡ νεφελώδης μορφή αὐτῶν δὲν δύναται νὰ διαρκῇ αἰωνίως, ἢ κίνησις αὐτῶν δὲν εἶναι ὁλῶς ἀμετάβλητος. Ὅθεν φέρουσιν οὗτοι ἐν

ἑαυτοῖς τὸ σπέρμα τοῦ ὀλεθροῦ. Ὁ ὀλεθρος αὐτῶν δὲν δύναται νὰ διαταράξῃ τὴν θαυμαστὴν τάξιν τοῦ σύμπαντος.

Τὸ οἰκοδόμημα λοιπὸν τοῦ σύμπαντος δὲν παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀτέλειαν καὶ τὸ φθαρτὸν, τὰ ἴποια φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς πάντα τὰ ἡμέτερα ἀνθρώπινα οἰκοδομήματα. Ἐλξίς καὶ βαρύτης ἐνήργουν ἀνέκαθεν ἐν τῇ ὕλῃ, αὗται διέταττον τὴν κατασκευὴν τοῦ σύμπαντος, αὗται διατηροῦσιν αὐτό, καὶ πάντοτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους. Οὐδαμοῦ ὑπάρχει ἐξαιρέσις ἀπὸ τῶν νόμων τούτων. Ὅθεν μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων αὗται θέλουσι διευθύνει τοὺς πολίτας τοῦ μεγάλου τούτου κοσμικοῦ κράτους καὶ ἕκαστος αὐτῶν θέλει ὑποκύψει εἰς αὐτὰς προθύμως καὶ εὐχαρίστως.

Ἄλλ' ὅ,τι βλέπομεν περὶ ἡμᾶς, ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος. Φυτὰ καὶ ζῶα γεννῶνται, ἀλλ' αἱ ἀρχικαὶ δυνάμεις ἐγκυροποιοῦσι τὴν ἀπαίτησίν των (machen ihre Forderung geltend) Αἱ ὕλαι, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησαν τὰ σώματα, ἀνάγκη ν' ἀποδοθῶσιν. Αἱ ἐν τῷ σύμπαντι ἀρχικαὶ δυνάμεις θὰ σιωπῶσιν ἄρα γε αἰωνίως; Ἄρα γε δὲν θ' ἀπαιτήσωσι καὶ αὗται τὰς ὕλας, ἐκ τῶν ὁποίων εἶδομεν σχηματιζόμενα τὰ οὐράνια σώματα; Ἡ γῆ εἶναι ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ ὁμοίως ἀφανὲς καὶ μικρὸν σῶμα ὡς ὁ σκώληξ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς, χωρὶς νὰ βλέπωμεν, καταπατῶμεν διὰ τῶν ποδῶν μας. Τὸ μέγεθος λοιπὸν δὲν δύναται νὰ ὑπερασπίσῃ ἀπὸ τῆς παντοδυναμίας τῶν ἀρχικῶν δυνάμεων τὰ οὐράνια σώματα, ἐπειδὴ εἰς ἡμᾶς μόνον φαίνεται τόσον ὑπερφύεξ. Ἄν καὶ ἐλαβέ ποτε ἀρχὴν ὁ κόσμος, βλέπομεν ὅμως αὐτὸν νὰ διευθύνηται κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀμεταβλήτους νόμους, καὶ μόνον ἢ ἄμετος μεσολάβησις τῆς θείας παντοδυναμίας εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς ταύτας φυσικὰς δυνάμεις δύναται κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν νὰ ἐπιφέρῃ μεταμόρφωσιν καὶ ὀλεθρον τοῦ σύμπαντος. Πρέπει νὰ φοβώμεθα τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ; Δὲν εἶναι οὗτος πάνσοφος καὶ πανάγθεος; Οὗτος ἐκάλεσε τὸ σύμπαν εἰς τὸ εἶναι καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν· οὗτος

προέγραψε τούς νόμους, κατὰ τούς ὁποίους ταῦτα τὰ σώματα ὀφείλουσι νὰ διοικῶνται καὶ κυβερνῶνται. Τὸ σύμπαν ὑπῆκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησίν του, ὁ δὲ δημιουργὸς βλέπει καὶ χαίρει. Οὐ μήποτε ὀργισθῆ καὶ καταστρέψῃ τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα. Εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα οἱ ἀστέρες, τεταγμένοι οὕτω πανσόφως εἰς τὸν οὐρανόν, θέλουσιν ἐξυμνεῖ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Θεοῦ.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ.

Τὸ φίλημα δύναται νὰ ᾔη καὶ σημεῖον τῆς φιλίας ἀπλῶς, καθὼς καὶ τοῦ ἔρωτος, εἰς τὴν στενωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ τελευταῖον εἶνε κυρίως συμβολικὴ ἔνωσις τῶν δύο γενῶν καὶ ὡς τοιαύτη συνεπτυγμένη μίξις ὅθεν καὶ τὴν μίξιν ἠδύνατό τις νὰ ὀνομάσῃ ἀνεπτυγμένον φίλημα. Τοῦτου ἕνεκα ἡ βία ἀρπαγῆ φιλήματος τινος πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς προσβολὴ τῆς προσωπικῆς τιμῆς (ὡς *stuprum violentum implicatum*) καὶ ἐπομένως ὡς ἀξιοτιμώρητος. Ἀλλὰ πῶς; ἴσως, τὸ κάλλιστον, ὑπὸ τοῦ προσβληθέντος αὐτοῦ εἰς τὴν στιγμήν διὰ τινος καλοῦ βραπίσματος. Συμβαίνουνσι τῶ ὄντι ὡς πρὸς τοῦτο πολλοὶ ἀρπαγαί, χωρὶς νὰ γείνη χρῆσις πραγματικῆς βίας· ἐπειδὴ τὸ ἐν μέρος συγχωρεῖ νὰ ἀρπάζωνται, ἂν καὶ δεικνύη, ὅτι δυσαρεστεῖται εἰς τοῦτο. Τότε καὶ τὸ ἀξιόποινον φυσικῶ τῶ λόγῳ τῆς πράξεως κατὰ τούς νομικοὺς παύει. Αὐστηροτέρα εἶνε ἡ Ἠθικὴ καὶ αὐτὴ ἡ φρόνησις. Ἀμφότεραι

ἐπιτάσσουσιν εἰς τὰς γυναῖκας νὰ μὴ ᾔη τόσον ἐλευθέρου με τοιαύτας ἐνδείξεις τῆς εὐνοίας· διότι βλάπτουσι τὴν ὑπόληψιν καὶ συγχρόνως εἶνε σαρκικοὶ ἐρεθισμοί, τῶν ὁποίων τ' ἀποτελέσματα εἶνε ἀνυπολόγιστα. Ἄν εἰς τὰς ὑψηλοτέρας χώρας τοῦ κόσμου εἰς ὄντα λεπτοφεύστερον ὀργανισμένα τὸ φίλημα (ἢ τοῦλάχιστον φλογῶδες τι βλέμμα) δύναται νὰ ἔχη γονιμοποιὸν δύναμιν, εἶνε ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὰ πολλὰ ἐκεῖνα, περὶ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν ἰσχύρισιν τοῦ Σακχεσπέρου δὲν συγχωρεῖ ἡ Φιλοσοφία νὰ ὀνειροπολῶμεν. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε ἀδύνατον, καὶ ἴσως ταύτην τὴν ιδέαν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀρχαῖός τις ποιητής, ὅτε ἐξυμνῶν τὸν Μάϊον μῆνα ἔλεγε.

«Ὁὗτος ὁ μῆν εἶνε φίλημα, τὸ ὁποῖον δίδει ὁ οὐρανὸς εἰς τὴν γῆν, ὥστε τῶρα μὲν αὐτὴ εἶνε μνηστὴ του, ἔπειτα δὲ γίνεται μήτηρ».

Καὶ ὁ Πάλλας δὲ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἱστορικῶν του εἰδήσεων περὶ τῶν Μογγολικῶν φυλῶν διηγεῖται, ὅτι οἱ Λαμκίται πιστεύουσιν, ὅτι τὰ οὐράνια ἢ ἐναέρια πνεύματα πολλαπλασιάζονται κατὰ διχόρους τρόπους· τινὰ μὲν δι' ἐναγκαλισμάτων καὶ φιλημάτων, τινὰ δὲ δι' ἀπλοῦ προσμειδιάματος καὶ ἰλαρῶν βλέμμάτων. Παρὰ τοῖς τελευταῖσι λοιπὸν ἡ σχέσις τῶν γενῶν εἶχε λεπτυνθῆ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν. Νὰ δώσῃ τις εἰς ὅλον τὸν Κόσμον φίλημα, καθὼς λέγει ὁ Σχίλλερος εἰς ἓν τῶν γνωστῶν ποιημάτων του, σημαίνει εἰς τὴν μέθην τῆς χαρᾶς, ὅτε ἡ καρδία μας πλατύνεται, ὅτι θέλει ἐξ ἀγάπης νὰ περιλάβῃ ὅλα τὰ ὄντα τοῦ κόσμου.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Ο ΚΥΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ.

Ἐπί τοῦ μεγάλου ἀγίου Βερνάρδου ὑπάρχει ὄρεινὴ ὁδὸς ἱκανῶς συχναζομένη, ἣτις φέρει ἀπὸ τῆς πόλεως Οὐάλλης εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐν τῇ ἀγρίᾳ ἐρημίᾳ ὑψηλῆς καὶ πετρώδους κοιλάδος, ἣτις περικλείεται ὑπὸ ὄρεων αἰωνίως χιονοσκεπῶν, ἀπαντᾷ ὁ διαβάτης μόνον τὸ μικρὸν μοναστήριον τοῦ ἀγίου Βερνάρδου, τὴν ὑψηλοτάτην κατοικίαν ἐν τῷ ἀρχαίῳ Εὐρωπαϊκῷ κόσμῳ. Ἐν αὐτῷ κατοικοῦσι δέκα ἕως δώδεκα εὐσεβεῖς μοναχοί, τῶν ὁποίων μόνη ἀσχολία εἶναι ἀμισθὶ τοὺς διαβάτας νὰ ξενίζωσι, καὶ εἰς αὐτοὺς πᾶσαν βοήθειαν νὰ παρέχωσιν. Κατὰ τοὺς ὀκτῶ ἢ ἑννέα μῆνας τοῦ ἔτους, καθ' οὓς χιόνες, ὀμίχλαι, καταγιῆδες καὶ σωροὶ χιόνων (χιονοπιλήματα) ἀπὸ τοῦ ὄρους κατακυλιόμενοι καθιστῶσι τὸν δρόμον λίαν κινδυνώδη, καθ' ἑκάστην οἱ κληρικοὶ οὗτοι ἢ εἰ ὑπηρετᾶται αὐτῶν περιέρχονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀνὰ τὸ ὄρος ἢ διὰ νὰ ἀναζητήσωσι τυχὸν ἀποπλανηθέντας διαβάτας, ἢ διὰ νὰ σώσωσι τοὺς εἰς τὴν χιόνα καταθυθισθέντας. Ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν μεταχειρίζονται πρὸς σωτηρίαν τῶν δυστυχῶν τούτων καὶ κύνας μεγάλους ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο συνεπιζομένους. Οἱ κύνες οὗτοι ἢ μόνον τῶν ἐξέρχονται εἰς τὸ σωτηριῶδες ἔργον των, ἢ οἱ μοναχοὶ παραλαμβάνουσιν αὐτοὺς μεθ' ἑαυτῶν. Εὐθὺς ὡς ὁ κύων διὰ τῆς ὀσμῆς τοῦ ἀνεύρη δυστυχῆ τινος, ἐπιστρέφει μὲ ταχύτητα βέλους πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ καὶ συγχρόνως ὑλακτῶν, κινῶν τὴν οὐράν του καὶ ἀνησύχως πηδῶν καθιστᾷ γνωστὴν τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ. Ἀκολουθῶς τρέχων πρὸς τὸ γνωστὸν του μέρος περιστρέφεται, βλέπων πάντοτε πρὸς τὰ ὀπίσω, ἂν τὸν ἀκολουθῶσι, καὶ ὁδηγεῖ οὕτως τὸν κύριόν του εἰς τὸ

μέρος, ἐνθα κεῖται ὁ δυστυχῆς διαβάτης. Συχνάκις κρεμῶσιν εἰς τὸν λαϊκὸν τῶν κυνῶν τούτων φιάλην πλήρη οἶνου πνεύματος ἢ ἄλλου ποτοῦ θορακτικοῦ καὶ ἀναζωωτικοῦ καὶ καλαθίσκον μετὰ ἄρτου, ἵνα ἐπιτρέψωσι δι' αὐτῶν ἀναψυχὴν τινὰ εἰς κεκμηκότα καὶ ὀργῶτα διαβάτην.

Τοιοῦτος ἦτο κύων τις καλούμενος Barry. Ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἀκχιμάτως καὶ πιστῶς ἐξετέλει τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπηρετῶν τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ αὐτὸς μόνος εἶχε σώσει εἰς τὴν ζωὴν του περισσοτέρους τῶν τεσσαράκοντα ἀνθρώπων. Ὁ ζῆλος, ὃν ἐδείκνυε πρὸς τὸ φιλάνθρωπον ἔργον, ἦτον ἔκτακτος. Οὐδέποτε ἄφινε νὰ τῷ ὑπομνήσῃ τις τὴν ὑπηρεσίαν του, ἢ νὰ τὸν παρορμήσῃ εἰς αὐτήν. Εὐθὺς ὡς ὁ κύων ἐκαλύπτετο ἀπὸ νέφης, ἢ τὸ ὄρος ἐσκεπάζετο ἀπὸ ὀμίχλην, ἢ κινδυνώδεις σωροὶ χιόνων ἐφαίνοντο πίπτοντες μακρόθεν, οὐδὲν πλέον ἠδύνατο νὰ τὸν κρατήσῃ ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου. Ἀμέσως ἀνήσυχος καὶ ὑλακτῶν περιέτρεχε τὰ πέριξ μέρη, καὶ ἀκχιμάτως περιήρχετο καὶ ἀπαξ καὶ δις τὰς κινδυνώδεις θέσεις καὶ ἔδλεπεν, ἂν ἐκεῖ εὕρισκετό τις εἰς τὴν χιόνα βεθυθισμένος ἢ καὶ ὀλοτελῶς κεκαλυμμένος, ἵνα ἀπιλλάξῃ αὐτὸν τοῦ κινδύνου.

Ἄν δὲν ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν, τότε ἔτρεχε μὲ φοβερὰ ἄλματα εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἐζήτηε βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ δυστυχῆ. Ὅτε πλέον ἐγήρασε καὶ ἀπέκαμε, ὁ σεβάσιμος προηγούμενος τοῦ μοναστηρίου τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Βέρνην, ὅπου ἀπέθανε καὶ κατετέθη εἰς τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

Η ΕΡΗΜΟΣ ΝΗΣΟΣ.

Ἄνθρωπος πλούσιος καὶ εὐεργετικὸς θέλων νὰ καταστήσῃ εὐδαίμονα ἓνα τῶν δούλων αὐτοῦ, τῷ ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ναυπηγήσας πλοῖον καὶ πληρώσας αὐτὸ πολυτίμων ἐμπορευμάτων εἶπε πρὸς αὐτόν. «Ἴδου σοὶ χαρίζω τὸ πλοῖον τοῦτο μετὰ τοῦ πληρώματος καὶ τοῦ φορτίου του, ὑπάγε εἰς τὴν ξένην, πώλησον τὰ ἐμπορεύματα καὶ μεταχειριζόμενος τὰ χρήματα κέρδισον, ὅσα δύναται νὰ σοὶ παράσχωσι ζωὴν εὐτυχῆ». Ὁ δούλος ἀπέπλευσε περιχαρῆς, ἀλλὰ μόλις παρήλθον ἡμέραι τινές, δεινὴ τρικυμία κατέλαβεν αὐτόν, τὸ πλοῖον ἐξοκειλαν ἐπὶ τινος βράχου κατεσυντρίφθη, τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα ἐχάθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἅπαντες οἱ συμπλωτῆρες αὐτοῦ ἐπνίγησαν, αὐτὸς δὲ μόλις ἐσώθη, καὶ ἠδυνήθη ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἄκραν νήσου τινός. Πεινῶν, γυμνός καὶ ἄνευ βοήθειας ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, κλαίων καὶ ὀδυρόμενος διὰ τὸ δυστύχημά του, ὅτε αἴφνης παρετήρησε μακρόθεν πόλιν τινα μεγάλην καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐξερχομένων ἐξ αὐτῆς, καὶ διευθυνομένων μετὰ φωνῶν καὶ ἀλαλαγμῶν πρὸς αὐτόν. «Ζήτηω ὁ βασιλεὺς ἡμῶν» ἐφώναζον πλησιάσαντες, καὶ θέσαντες αὐτόν ἐπὶ πολυτελοῦς ἄρματος τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν πόλιν. Τὸν εἰσήγαγον εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον, ἐνέδυσαν αὐτόν μετὰ πολυτίμα ἐνδύματα, ἔθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ διάδημα ἀγαμαντοκόλλητον, ἔρριψαν μεγαλοπρεπῆ πορφύραν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, καὶ ἐναβιβιάσαντες αὐτόν ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου ἐφώναζον «Ζήτηω ὁ

βασιλεὺς ἡμῶν». Ακολούθως προσῆλθον εἰς αὐτόν οἱ ἐν ἀξιώματι καὶ οἱ ἐπισημότεροι τῶν πολιτῶν, ἔπεσον εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ὠρκίσθησαν ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου λαοῦ τὸν ὄρκον τῆς πίστεως.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἐνόμισε κατ' ἀρχάς, ὅτι ἅπαντα αὕτη ἡ μεγαλοπρεπὴς τύχη ἦτο λαμπρὸν τι ὄνειρον, μέχρις ὅτου ἡ διάρχεια τῆς εὐτυχίας του δὲν ἄφησεν αὐτὸν ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι πάντα τὰ θαυμάσια ταῦτα ἦσαν ἀληθῆ καὶ πραγματικά. «Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω, ἔλεγε καθ' ἑαυτόν, τί ἠπάτησε τὸν νοῦν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παραδόξου τούτου λαοῦ, ὥστε νὰ κάμωσι βασιλέα αὐτῶν ἓνα γυμνὸν ξένον. Χωρὶς νὰ γνωρίζωσι τίς εἶμαι, χωρὶς νὰ ἐρωτήσωσι πόθεν ἔρχομαι, μὲ ἔθηκαν ἐπὶ τοῦ θρόνου των! Τί παράδοξον ἔθιμον ὑπάρχει ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ!».

Μετὰ τὰς σκέψεις ταύτας τῷ ἐπῆλθεν ἡ περιέργεια νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ὑψώσεως αὐτοῦ. Καλέσας λοιπὸν τὸν πρῶτον ἐκ τῶν λειτουργῶν του, ὅστις ἐφαίνετο ἀληθῶς σοφὸς καὶ τίμιος ἀνὴρ, τὸν παρεκάλει νὰ τῷ λύσῃ τὸ αἰνίγμα. «Βεζύρη, λέγει πρὸς αὐτόν, πῶς ἐγνωρίζετε, ὅτι ἦλθον εἰς τὴν νῆσον ὑμῶν, καὶ ἐκ ποίων ἀφορμῶν κινούμενοι μὲ ἀνεκηρύξατε βασιλέα, καὶ ποῦ θέλει τέλος πάντων λήξῃ ἡ παρῶσα τύχη μου;» — Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ βεζύρης, ἡ νῆσος αὕτη κατοικεῖται ὑπὸ πνευμάτων. Πρὸ πολλοῦ καιροῦ παρεκάλεσαν οἱ κάτοικοι τὸν Παντοδύναμον Θεόν, νὰ στέλλῃ εἰς αὐτοὺς κατ' ἔτος ἓνα υἱὸν τοῦ Ἀδάμ, ἵνα βασιλεύῃ ἐπ' αὐτῶν. Ὁ Παντοδύναμος ἤκουσε τὴν δέησιν αὐτῶν, καὶ κάμνει, ὥστε καθ' ἕκαστον ἔτος κατὰ τὴν ὠρισμένην ἡμέραν νὰ προσορμίζεται εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν εἰς ἀνθρώπος. Οἱ κάτοικοι τότε τρέχουσιν εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ περιχαρεῖς, καὶ ἀνακηρύττουσιν αὐτόν βασιλέα. Εὐθὺς ὡς παρέλθῃ τὸ ἔτος καὶ φανῇ πάλιν ἡ ὠρισμένη ἡμέρα, ἀμέσως ἀπολύεται τῆς ἀρχῆς, ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτοῦ τὸν βα-

σίλειον κόσμον, καὶ τὸν ἐνδύουσι πενιχρὰ ἐνδύματα. Οἱ ὑπηρέται αὐτοῦ τὸν σύρουσι βιαίως πρὸς τὴν παραλίαν καὶ ῥίπτουσιν αὐτὸν εἰς ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο κατεσκευασμένον πλοιάριον, ὅπερ φέρει αὐτὸν εἰς ἄλλην νῆσον. Ἡ νῆσος αὕτη εἶναι ἔρημος καὶ γυμνή, καὶ ἐκεῖ αὐτὸς, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἡδὴ ἡμερῶν ἦτο ἰσχυρὸς βασιλεὺς, ἔρχεται γυμνὸς καὶ ἄθλιος μὴ ἔχων οὐδένα οὔτε ὑπηρέτην οὔτε φίλον. Οὐδεὶς λυπεῖται διὰ τὴν δυστυχίαν αὐτοῦ, καὶ εἶναι ἄναγκασμένος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ χώρα θλιβερόν καὶ ἀνιαρόν βίον νὰ ἄγῃ, ἐὰν κατὰ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ δὲν προνοήσῃ φρονίμως περὶ τοῦ μέλλοντος. Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ παλαιοῦ βασιλέως ὁ λαὸς προῦπαντᾶ μὲ τὸν συνήθη τρόπον τὸν νέον, ὄντινα ἢ πρόνοια τοῦ Παντοδυνάμου ἀποστέλλει εἰς αὐτόν, καὶ καθιστᾷ αὐτὸν βασιλέα μετὰ τῆς αὐτῆς χαρᾶς ὡς τὸν πρῶτον. Αὐτὸς εἶναι, Μεγαλειότατε, ὁ αἰώνιος νόμος τοῦτου τοῦ βασιλείου, τὸν ὅποιον οὐδεὶς βασιλεὺς κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του δύναται νὰ καταργήσῃ.— « Ἐγνώριζον καὶ οἱ προγενέστεροι ἐμοῦ, ἠρώτησε περαιτέρω ὁ βασιλεὺς, τὴν ὀλίγην ταύτην διάρκειαν τῆς ὑψώσεώς των;— Εἰς οὐδένα ἐξ αὐτῶν, ἀπεκρίθη ὁ Βεζύρης, ἦτο ἄγνωστος ὁ νόμος οὗτος τοῦ προσκαίρου τῆς βασιλείας των, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἐτυφλοῦντο ἐκ τῆς λάμπσεως τοῦ θρόνου αὐτῶν, ἐλησμόνουν τὸ θλιβερόν μέλλον, καὶ διήρχοντο ὡς ἄφρονες τὸ ἔτος αὐτῶν· ἄλλοι ἐμεθύσκοντο ἐν τῇ ἀπολαύσει τῆς εὐτυχίας αὐτῶν καὶ δὲν ἐτόλμων νὰ φέρωσιν εἰς τὸν νοῦν τὴν ἔρημον νῆσον, ἀπὸ φόβου μὴ πικράνωσι τὴν ἡδέϊαν ἀπολαυσιν τοῦ παρόντος. Ὅταν ἤρχετο ἡ δυστυχὴς ἡμέρα τότε ἤρχιζον νὰ θρηνηῶσι καὶ νὰ ἀποδύρωνται τὴν τυφλότητα αὐτῶν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά, καὶ ἐπαραδίδοντο ἄνευ εἴκτου εἰς τὰς αἰωνίους ταλαιπωρίας ».

Ἡ διήγησις αὕτη ἐνέπλησε φόβου τὸν βασιλέα, καὶ προσεπάθησε παντὶ σθένει ν' ἀποφύγῃ τὴν συμφορὰν τῶν προ-

κατόχων του καὶ νὰ προνοήσῃ φρονίμως περὶ τοῦ μέλλοντος. « Σοφὲ Βεζύρη, εἶπε πάλιν πρὸς τὸν λειτουργόν του, μοὶ ἀνεκάλυψες τὰ πάντα, ἐν ἔτι σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ εἴπῃς, τί ὀφείλω νὰ πράξω πρὸς σωτηρίαν μου;— Ὄφείλεις, ἀπήντησεν ἐκεῖνος νὰ καταστήσῃς καρποφόρον καὶ κατοικουμένην τὴν ἔρημον νῆσον, ἧτις σὲ περιμένει. Ἀπόστειλον ἐκεῖ ἐργάτας ἀγαθοὺς, κτίσον πόλιν καὶ ἐργαστάσια καὶ προμήθευσον τὸν τόπον δι' ὄλων τῶν ἀναγκαίων. Οἱ κάτοικοι τότε τῆς νήσου ἐκείνης θὰ σὲ υποδεχθῶσι μετὰ χαρᾶς εἰς τὸ νέον βασιλείόν σου, ἀλλὰ σπεῦσον, οὐδόλως μὴ ἀργῆς, ὁ καιρὸς ἐπέγει, σκέπτου πάντοτε, ὅτι αὔριον θὰ τελειώσῃ τὸ ἔτος σου καὶ πράττε τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἀναπαύσεώς σου. Ἄν περιφρονήσῃς τὴν συμβουλήν μου, ἐχάθῃς, καὶ αἰωνία ὁδὸν σὲ περιμένει ».

Ὁ βασιλεὺς ὑπῆρξεν ἀνὴρ φρόνιμος καὶ ἔπραξε τὰ πάντα κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Βεζύρου. Ἡ νῆσος ἐκασληιεργήθη καὶ ἅμα ἤρχισε νὰ κατοικῆται, οἱ κάτοικοι προσήρχοντο πάντοτε περισσότεροι, καὶ μετέβαλον τὸν τόπον εἰς ἀληθῆ παράδεισον. Ἡ τελευταία ἡμέρα ἦλθεν· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς εἶδεν αὐτὴν μετὰ χαρᾶς, ὄχι μετὰ φρίκης ὡς οἱ προγενέστεροι. Εἰς τὸ νέον βασιλείον του τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ μείζονος λαμπρότητος. Ὁ Παντοδύναμος ἐπήνεσε τὴν φρόνησιν αὐτοῦ, καὶ παρεχώρησε τὴν ἀθανασίαν εἰς αὐτόν καὶ τοὺς ὑπηκόους του, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῶν αἰώνιον βασιλείαν.

Ὁ πλούσιος καὶ εὐεργετικὸς ἀνὴρ εἶναι ὁ Θεός· ὁ δούλος ὃν ἀποστέλλει εἶναι ὁ ἄνθρωπος· ἡ νῆσος εἰς ἣν γυμνὸς προσορμίζεται εἶναι ὁ κόσμος οὗτος· οἱ ὑποδεχόμενοι αὐτὸν κάτοικοι εἶναι οἱ γονεῖς· ὁ Βεζύρης, ὅστις τὸν νοουθετεῖ, εἶναι ἡ θρησκεία. Ἡ ἔρημος νῆσος εἶναι ἡ μέλλουσα ζωὴ. Τί εἶναι τὸ ἔτος τῆς βασιλείας του; τίνες οἱ ἐργάται οἱ ἀποστελλόμενοι εἰς τὴν ἔρημον νῆσον; τί τὸ τελευταῖον

πλοιάριον; τίνες οί σύροντες αὐτόν εἰς τὴν παραλίαν; τίνες οί βασιλεῖς οί τυφλούμενοι εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδονῶν τοῦ θρόνου των; Ταῦτα καὶ πολλὰς ἄλλας ἀλληγορίας τοῦ παρόντος διηγήματος παρακαλοῦνται νὰ λύσωσιν οἱ ἀναγνώσται.

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Ὅμοιοι ἀδελφοὶ πολλὰ γεννώμεθα συγχρόνως,
 κ' εὐθὺς ἀποπεμπόμεθα ἀσπλάγχως καὶ ἀπόνως.
 Πολλοὶ δὲ μᾶς προσδέχονται προθύμως εἰς τὰς θύρας,
 καὶ μᾶς μεταβιβάζουσι εἰς ἄλλων πάλιν χεῖρας,
 οἷτινες μᾶς ἀκούουσι μετὰ περιεργείας
 ἀφώνως νὰ τοῖς δίδωμεν πολλὰς πληροφορίας.
 Ἄλλ' ἄμα τὴν ἐπαύριον καὶ ἄλλαι γεννηθῶσιν,
 ὅλων αὐταὶ αἰ νεκρὰ τὰ βλέμματ' ἀποσπῶσι.
 Πικραμελοῦσι μὲν ἡμᾶς καὶ εἰς αὐτὰς προσέχουν,
 καὶ αὐταὶ πλὴν τὴν τύχην μας μετ' οὐ πολὺ θὰ ἔχουν.

ΓΡΙΦΟΣ,

ΛΥΣΙΣ

Τοῦ ἐν τῷ Θ'. τεύχει ἀ αἰνίγματος «Ἀχιλλεύς» = ἀνήρ (τῆς Διομήδης (τὸ Αἶας εἶνε γενικὴ τοῦ ὀνόματος Αἶα = γῆ), τοῦ δὲ β'. «Πρίων», τοῦ δὲ γ'. «Πύρρος», τοῦ δὲ γρίφου «Πᾶτα ἰσχυρὸς καὶ πλοῦτος ὑπέικει τῇ ἀρετῇ».